

Kortanalys 5/2016

Flera gärningspersoner vid brott

Brott med en kontra flera gärningspersoner 2005–2014

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning	6
Syfte och frågor	7
Metod och material	7
Misshandel	11
Jämförelse utifrån utsattas kön och ålder, brottsplats och allvarlighetsgrad	12
Jämförelse av händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner	14
Sammanfattning	17
Hot	19
Jämförelse utifrån utsattas kön och ålder, brottsplats och allvarlighetsgrad	20
Jämförelse av händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner	22
Sammanfattning	25
Sexualbrott	27
Jämförelse utifrån utsattas kön och ålder, brottsplats och allvarlighetsgrad	29
Jämförelse av händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner	31
Sammanfattning	33
Personrån	35
Jämförelse utifrån utsattas kön och ålder, brottsplats och allvarlighetsgrad	36
Jämförelse av händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner	39
Sammanfattning	42
Sammanfattande kommentarer	43
Referenser	46

URN: NBN: SE: BRA-681
© Brottsförebyggande rådet 2016

Författare: Lisa Westfelt
Omslagsillustration: Susanne Engman
Produktion: Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, fax 08-411 90 75, e-post info@bra.se, www.bra.se

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format.
Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges.
För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Sammanfattning

Personer som begår brott gör det ibland tillsammans med andra, och en del av de brotts handlingar som sker inbegriper därför fler än en gärningsperson. Dessa handlingar kan antas skilja sig från handlingar med en ensam gärningsperson, i olika avseenden. Exempelvis kan brotts handlingar med flera gärningspersoner innebära större konsekvenser för brotts offret, till exempel vid brotts typer som misshandel och sexualbrott. Brotts som inbegriper flera gärningspersoner kan också tänkas innebära mer komplexa utredningar och en större utredningsbörda för polis och åklagare, än brotts handlingar med en ensam gärningsperson. Brotts lighetens struktur, vad gäller antalet gärningspersoner vid enskilda brotts handlingar, kan därmed ha betydelse för hur rättsväsendets arbete behöver bedrivas, för samhällets bemötande av brotts offer samt för det brotts förebyggande arbetet. Det är därför viktigt att kartlägga i vilken utsträckning det förekommer fler än en gärningsperson vid brott, och om detta förändras över tid.

Varje år kartlägger Brå utsattheten för brott i befolkningen, genom Nationella trygghetsundersökningen (NTU). En omständighet som undersöks kring brotts utsattheten gäller antalet gärningspersoner vid brottet. Fokus i denna kortanalys är att utifrån NTU-data kartlägga hur stor del av de brotts handlingar som rapporteras som inbegriper fler än en gärningsperson, och om denna andel förändrats under de senaste tio åren. Fyra brotts kategorier kartläggs, nämligen misshandel, hot, sexualbrott och personrån.

Vidare kartläggs om det för dessa brott har skett någon förändring i antalet skatade brotts handlingar med fler än en gärningsperson över tid, och i vilken grad brotts handlingar med en respektive två eller fler gärningspersoner polisanmäls.

I kortanalysen jämförs också hur stor del av brotts handlingarna som inbegriper flera gärningspersoner beroende på den utsatta personens kön och ålder, liksom brottsplat-

sen och allvarlighetsgraden vid handlingen. Vidare jämförs också handlingar med en respektive två eller fler gärningspersoner inom respektive brotts kategori, för att kartlägga eventuella skillnader.

Andelen handlingar med två eller fler gärningspersoner varierar

För tre av brotts kategorierna – misshandel, hot och sexualbrott – inbegriper majoriteten av alla brotts handlingar endast en gärningsperson. Vid misshandel är det omkring en tredjedel som inbegriper två eller fler gärningspersoner, vid hot omkring en fjärdedel och vid sexualbrott omkring en tiondel av brotts handlingarna. Vid personrån, däremot, är det en majoritet av handlingarna som inbegriper två eller fler gärningspersoner, omkring två tredjedelar av alla personrån.

Stabil respektive minskande andel brotts handlingar med flera gärningspersoner

Det har inom de studerade brotts kategorierna inte blivit vanligare med brotts handlingar med två eller fler gärningspersoner under perioden 2005–2014. Inom kategorierna misshandel och hot har andelen brotts handlingar med två eller fler gärningspersoner legat i princip konstant, medan andelen minskat för personrån. För sexualbrott tycks en viss ökning ha skett i periodens mitt, men sedan har andelen minskat igen.

Det genomsnittliga antalet gärningspersoner vid en enskild brotts handling har minskat under den senaste tioårsperioden, vid misshandel, hot och personrån. Vid sexualbrott tycks det genomsnittliga antalet gärningspersoner ha ökat något fram till mitten av perioden, men därefter minskat.

Brotts lighetens struktur gällande dessa fyra brotts kategorier tycks alltså inte ha förändrats såtillvida att en allt större del av brotts handlingarna skulle inbegripa två eller fler gärningspersoner, snarare tvärtom.

Ökad anmälningsbenägenhet kan ha medfört fler brottshändelser med två eller fler gärningspersoner i rättssystemet

Även om brottslighetens struktur inte förändrats mot en ökad andel händelser med två eller fler gärningspersoner inom de fyra brottskategorier som studeras här, kan det faktiska antalet ärenden med två eller fler gärningspersoner som hamnar på polisens bord ändå ha ökat. I kortanalysen konstateras visserligen inte någon ökning av det skattade antalet händelser med två eller fler gärningspersoner under de tio år som studeras gällande misshandel, hot och personrån. Däremot tycks anmälningsbenägenheten för dessa brottskategorier ha ökat under perioden, vilket skulle kunna innebära att antalet ärenden med två eller fler gärningspersoner som hamnar i rättsväsendet ökat under perioden när det gäller dessa tre brottskategorier. Någon analys av om så faktiskt är fallet görs dock inte inom ramen för denna kortanalys, då det skulle kräva andra data.

För sexualbrotten har det, på grund av det mycket låga antalet respondenter, inte varit möjligt att beräkna hur anmälningsbenägenheten utvecklats över tid, för händelser med två eller fler gärningspersoner. Det totala antalet skattade händelser med två eller fler gärningspersoner har dock, till skillnad från de övriga brottskategorierna i analysen, ökat under perioden. Detta har dock, som tidigare nämnts, inte inneburit en ökad andel sexualbrottshändelser med två eller fler gärningspersoner, eftersom det skattade antalet sexualbrottshändelser även ökat överlag under periodens slut.

Jämförelse utifrån utsattas kön och ålder, brottsplats och allvarlighetsgrad

I analysen undersöks om det är olika vanligt med två eller fler gärningspersoner vid brottshändelsen beroende på om det är kvinnor eller män som utsätts, om det är äldre eller yngre utsatta personer, på vilken plats brottet skett, samt om brottet är av mer allvarlig eller lindrigare karaktär. Här

framträder likartade mönster för misshandel, hot och personrån. Sexualbrotten däremot skiljer sig i flera avseenden från de andra brottskategorierna.

Vanligare med två eller fler gärningspersoner då män utsätts

För alla fyra brottskategorierna gäller att det är vanligare med två eller fler gärningspersoner vid brottshändelser där män är de utsatta, än där kvinnor utsätts för brott.

Vanligare med två eller fler gärningspersoner bland yngre brottsutsatta

Yngre brottsutsatta (16–24 år) drabbas i högre grad av händelser med två eller fler gärningspersoner när det gäller misshandel och hot än äldre grupper i befolkningen. Vid personrån är det mindre skillnader mellan olika åldersgrupper bland de utsatta, men det kan konstateras att den yngsta gruppen utsätts för en större andel händelser med två eller fler gärningspersoner än de äldsta utsatta. Vid sexualbrott är det dock ungefär lika vanligt med händelser med två eller fler gärningspersoner i de olika åldersgrupper som studerats.

Två eller fler gärningspersoner vanligare vid brott på allmänna platser

Vid misshandel, hot och personrån är det också vanligare med två eller fler gärningspersoner om brottshändelsen skett på allmän plats, jämfört med om brottet ägde rum i någons bostad, arbetsplats eller skola. Vid sexualbrott är det emellertid ungefär lika vanligt med två eller fler gärningspersoner, oavsett på vilken plats brottet ägde rum.

Två eller fler gärningspersoner vanligare vid allvarligare händelser

Vid misshandel, hot och personrån är det vanligare med två eller fler gärningspersoner om händelsen är av allvarligare karaktär – där det till exempel förekommer fysiskt våld, våld där skadorna krävt läkarvård, hot och tvång eller vapen eller andra tillhyggen – än om händelsen inte är av sådan allvarlig karaktär. Vid sexualbrott är

det emellertid ungefär lika vanligt med en respektive två eller fler gärningspersoner, oavsett om händelsen kan karaktäriseras som våldtäkt eller annat allvarligt sexualbrott alternativt en mindre allvarlig händelse.

Jämförelse av brottshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner

I kortanalysen görs också en jämförelse mellan brottshändelser med en gärningsperson och händelser med två eller fler gärningspersoner, för att ge en bild av vad som karaktäriserar och eventuellt skiljer dem åt vad gäller könsfördelning, åldersfördelning, brottsplats samt allvarlighetsgrad.

Resultaten visar att samtliga fyra brottskategorier har en större andel män bland de utsatta när det handlar om händelser med två eller fler gärningspersoner, än när det är en ensam gärningsperson vid händelsen.

Misshandel, hot och personrån med två eller fler gärningspersoner sker i högre grad på allmän plats och innefattar i högre grad allvarligare typer av händelser, än brottshändelser med en gärningsperson.

Vid misshandel eller hot är det också en större andel unga utsatta när två eller fler gärningspersoner är inbegripna än när gärningspersonen är ensam.

Misshandel och hot polisanmäls också i högre grad om händelsen inbegriper två eller fler gärningspersoner än om det är en ensam gärningsperson, vilket inte gäller för sexualbrott och personrån, där inga statistiskt signifikanta skillnader i graden av polisanmälan kunnat konstateras.

Om man istället ser till de brott som, enligt uppgifterna i NTU, anmäls till polisen, utgörs en majoritet av misshandels-, hot- och sexualbrotten av sådana händelser som inbegriper en gärningsperson (eftersom dessa händelser vid dessa brott utgör en majoritet). Personrån skiljer sig i detta avseende, eftersom en majoritet av händelserna inbegriper två eller fler gärningspersoner. För denna brottskategori inbegriper också majoriteten av de polisanmälda händelserna två eller fler gärningspersoner.

Vid personrån har det inte kunnat konstateras några skillnader i andelen utsatta i olika åldersgrupper med avseende på om händelsen inbegripit en respektive två eller fler gärningspersoner. För sexualbrott har inte några skillnader kunnat konstateras vad gäller brottsplatsen eller allvarlighetsgraden vid händelsen beroende på om det är en respektive två eller fler gärningspersoner.

Inledning

Personer som begår brott gör det ibland tillsammans med andra, och en del av de brotts handlingar som sker inbegriper därför fler än en gärningsperson. Det kan exempelvis handla om brott som begås i tillfälliga grupper som uppstår i en viss situation, brott som begås inom ramen för mer eller mindre fasta nätverk, brottslighet inom och mellan så kallade gäng, eller brottslighet som sker i mer organiserad form. Man kan anta att brotts handlingar med flera gärningspersoner på olika sätt skiljer sig från handlingar med en ensam gärningsperson. Om det vid en brotts handling förekommer fler än en gärningsperson, skulle det till exempel kunna innebära större konsekvenser för brottsoffret, exempelvis vid brottstyper som misshandel och sexualbrott. Brott som inbegriper flera gärningspersoner kan också tänkas innebära mer komplexa utredningar och en större utredningsbörda för polis och åklagare, än brotts handlingar med en ensam gärningsperson. Om brottslighetens struktur förändras över tid, med avseende på hur vanligt det är med flera gärningspersoner vid enskilda brotts handlingar, skulle det därmed kunna ha betydelse för hur rättsväsendets arbete behöver bedrivas, för samhällets bemötande av brottsoffer samt för det brottsförebyggande arbetet.

Varje år kartlägger Brå utsattheten för brott i befolkningen i Nationella trygghetsundersökningen (NTU) (se Brå 2016). I undersökningen ställs bland annat frågor om utsattheten för vissa typer av brott och hur många brott som befolkningen utsatts för under ett år. Dessutom kartläggs vissa omständigheter vid själva brotts handlingarna, som exempelvis tid och plats för brottet, relationen till gärningspersonen, om det vid handlingen förekom vapen eller tillhyggen, om brottet anmäldes till polisen, med mera. En sådan omständighet kring brottet handlar om antalet gärningspersoner vid brotts handlingen. För varje brotts handling som kartläggs, ställs frågor om hur många gärningspersoner handlingen innefattade.

Fokus i denna kortanalys är att utifrån NTU kartlägga hur stor del av de brotts handlingar som rapporteras som inbegriper fler än en gärningsperson, och om denna andel förändrats under de senaste tio åren. Vidare kartläggs om det har skett någon förändring i antalet skattade brotts handlingar med fler än en gärningsperson över tid, och i vilken grad brotts handlingar med en respektive två eller fler gärningspersoner polisanmäls. Fokus i analysen är också att jämföra hur stor del av brotts handlingarna som inbegriper flera gärningspersoner, beroende på den utsatta personens kön och ålder, platsen för brottet och brottets allvarlighetsgrad. Vidare jämförs också handlingar med en respektive två eller fler gärningspersoner inom de olika brottskategorierna, för att kartlägga eventuella skillnader mellan handlingar som inbegriper endast en gärningsperson i förhållande till två eller fler (utifrån en del av de frågor som ställs om brotts handlingen i NTU). Dessa aspekter har inte tidigare analyserats närmare utifrån de frågor om utsatthet för brott som ställs till befolkningen genom NTU, och står därför i fokus i denna kortanalys. Fyra brottstyper kartläggs, nämligen misshandel, hot, sexualbrott och personrån.

Utifrån det material som används i kortanalysen (data från NTU), går det inte att säga något

om relationerna mellan gärningspersonerna vid en viss brotts handling, i de fall det förekommer flera gärningspersoner. Det innebär att det inte är möjligt att utifrån detta datamaterial studera kriminella gäng eller andra grupperingar, utan bara ange om det vid händelsen förekommit en eller flera gärningspersoner. Resultaten kan dock användas som kunskapsunderlag i relation till andra studier kring brottslighet, eftersom resultaten bidrar till en ökad kunskap om eventuella förändringar i brottslighetens struktur, vad gäller antalet gärningspersoner vid enskilda brotts handlinger.

Syfte och frågor

Syftet med denna kortanalys är att utifrån data från Nationella trygghetsundersökningen kartlägga

- hur stor andel av brotts handlingerna som inbegriper två eller fler gärningspersoner, och om denna andel förändrats under perioden 2005–2014
- hur många gärningspersoner det är i genomsnitt vid en brotts handling, och om detta förändrats under perioden 2005–2014
- hur det skattade antalet brotts handlinger med två eller fler gärningspersoner förändrats under perioden 2005–2014
- i vilken utsträckning brotts handlinger med två eller fler gärningspersoner polisanmäls, och om det skiljer sig från handlinger med en gärningsperson
- om det är olika vanligt med två eller fler gärningspersoner vid händelsen beroende på om det är kvinnor eller män som utsätts, om det är äldre eller yngre utsatta personer, på vilken plats brotts handlingen skett, samt om brottet är av allvarigare eller lindrigare karaktär
- på vilket sätt brott med en ensam gärningsperson respektive med två eller fler skiljer sig åt vad gäller könsfördelning, åldersfördelning, brottsplats samt allvarlighetsgrad.

De brotts typer som undersöks är misshandel, hot, sexualbrott och personrån. Att dessa brotts typer valts ut beror på att det är angående dessa brott som det i NTU ställs frågor om antalet gärningspersoner, brottsplatsen och brottets allvarlighetsgrad.¹

Metod och material

Data från Nationella trygghetsundersökningen

Det datamaterial som används är uppgifter från Nationella trygghetsundersökningen (NTU) åren 2006–2015. NTU är en årligt återkommande frågeundersökning som baseras på ett nationellt slumpmässigt urval av personer i åldern 16–79 år. Omkring 12 000 personer svarar varje år på undersökningen. NTU kan sägas representera den vuxna befolkningen i stort, men inte de mest marginaliserade grupperna, som exempelvis hemlösa, missbrukare eller personer med omfattande kriminalitet, eftersom dessa grupper generellt sett är underrepresenterade i frågeundersökningar av detta slag.² Inte heller är resultaten representativa för de äldsta och de yngsta i befolkningen, eftersom de inte ingår i urvalet (personer i åldern 16–79 år). Detta gäller alltså även för resultaten i denna kortanalys. I analyserna av materialet från NTU används ett viktning förfarande som tar hänsyn till att vissa grupper är över- respektive underrepresenterade.

¹ Även för brotts typen trakasserier ställs i NTU frågan om det var en eller flera gärningspersoner vid brotts handlingen. Eftersom trakasserier är en serie av handlinger ställs dock inte frågor om brottsplats och allvarlighetsgrad. Denna typ av brott skiljer sig alltså från övriga och ingår inte i analysen i denna kortanalys. I NTU ställs också frågor om bedrägeri, bostadsinbrott, bilstöld, stöld ur eller från fordon samt cykelstöld. För dessa brott ställs dock inte frågor om antalet gärningspersoner.

² För mer information om genomförandet av NTU, datainsamling, bortfall, jämförbarhet och analys, se Brå 2016 och Brå 2016b.

rade i urvalet, och används för att resultaten ska bli så representativa som möjligt för befolkningen i åldern 16–79 år (se Brå 2016b, s. 17–18).³

Resultaten i denna kortanalys baseras på självdeklarerad utsatthet för brott under ett visst kalenderår. Problem som kan påverka resultaten är därför till exempel människors vilja och möjlighet att lämna riktiga svar på de frågor som ställs. De kanske inte minns exakt när och hur en händelse ägt rum, vilket kan leda både till under- eller överrapportering och till att svaren inte helt överensstämmer med det verkliga skeendet. Vissa händelser kan också vara svåra att berätta om i en intervju eller enkät. Det händer att människor väljer att uppge socialt önskvärda svar, exempelvis att de polisanmält brottet trots att de inte gjort det. De kan också ha tolkat händelser som brott trots att de inte är det enligt lagstiftningen och uppge dessa som brotthändelser i NTU, eller tvärtom bortse från att rapportera händelser som de inte uppfattar som brott trots att de definieras så i lagstiftningen. Dessa och andra mätfel påverkar i vilken mån resultaten från NTU speglar verkligheten, och diskuteras närmare i Brå (2016 och 2016b). Ett exempel är att antalet polisanmälda brotthändelser i NTU inte motsvarar antalet polisanmälda brott i kriminalstatistiken. Det är överlag mycket komplicerat att göra jämförelser mellan resultaten från NTU och den registerbaserade kriminalstatistiken, eftersom kriminalstatistiken påverkas av en rad faktorer, som exempelvis anmälningsbenägenhet, lagstiftning och rutiner för att registrera och räkna antalet brott.

Inledningsvis ställs i NTU ett antal screeningfrågor, som tar reda på om den som tillfrågats varit utsatt för olika typer av brott under föregående kalenderår. De personer som då uppger att de utsatts för någon av de brottstyper som ingår i undersökningen får därefter följdfrågor om omständigheter kring brottet. Sådana följdfrågor ställs för maximalt tre av de brotthändelser som personerna uppgett att de utsatts för under året. Om en person blivit utsatt för fler än tre brott, avgörs vilka brott som ska ingå i uppföljningsfrågorna av en fastställd prioriteringslista, där ovanliga och mer allvarliga brottstyper prioriteras. Eftersom uppföljningsfrågor ställs om maximalt tre brott, blir det i resultaten från NTU en underrepresentation av sådana brott som ofta förekommer vid upprepad utsatthet, till exempel misshandel av kvinnor i hemmiljö av en närstående person.

För varje brottstyp ställs frågan hur många gånger händelsen inträffade under föregående år. Utifrån dessa svar skattas sedan det totala antalet brotthändelser i befolkningen.⁴ De beräkningar av andelar som görs i denna kortanalys, exempelvis av andelen händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner inom varje brottstyp, görs utifrån det skattade antalet brotthändelser totalt sett för respektive brottstyp. Vid dessa skattningar används en kalibreringsvikt, som både kompenserar för de justeringar som gjorts i urvalet vid översamlingen och justerar för bortfalls- och urvalsfel (se vidare Brå 2016b, s. 17–18).

Svarsalternativen *vet ej* och *vill ej svara* har i analysen räknats som internt bortfall, och andelar beräknas därför inom de övriga svarsalternativen på respektive fråga (vilket är fallet även i redovisningen av resultaten i NTU-rapporten (Brå 2016)).

Eftersom man i undersökningen ställer frågor om utsattheten under föregående kalenderår, redovisas i NTU 2015 utsattheten under 2014. I denna kortanalys anges konsekvent referensåret för undersökningen, det vill säga åren 2005–2014.

Glidande treårsmedelvärden i redovisningen över tid

I redovisningen av utvecklingen över tid används glidande treårsmedelvärden. Det beror på att antalet respondenter för vissa brottskategorier blir mycket litet när materialet delas upp på olika svarsalternativ och olika år. För att få ett acceptabelt antal respondenter i varje delgrupp från vilken andelar beräknas, behöver flera år slås ihop. I denna kortanalys har en gräns satts

³ Vissa grupper, såsom äldre, yngre och små län, har dessutom översamplats, det vill säga är överrepresenterade i urvalet, för att dessa grupper inte ska bli för små för att möjliggöra analyser.

⁴ Höga antal räknas ner till 52 tillfällen, det vill säga ett per vecka. Se vidare Brå 2016b, s. 24.

att det måste finnas minst 100 respondenter i varje delgrupp som andelar sedan beräknas utifrån. Det gäller dock inte vid beräkningen av antalet skattade händelser, där det antal respondenter per år som skattningen görs från har tillåtits vara mindre än 100. Redovisningen över tid görs med glidande treårsmedelvärden, där ett medelvärde räknats fram för åren 2005–2007, 2006–2008, 2007–2009 etc.

Uppdelning i en respektive två eller fler gärningspersoner

I denna kortanalys redovisas antalet gärningspersoner i de flesta fall i två kategorier: händelser med en gärningsperson respektive händelser med två eller fler gärningspersoner. Det är sedan dessa två grupper av brottsändelser som jämförs med varandra. Att materialet endast delats in i dessa två grupper och inte i mindre delgrupper av olika antal gärningspersoner, beror på att antalet respondenter då skulle bli för litet i varje delgrupp vid de olika aspekter som undersöks. Även här gäller principen att det ska finnas minst 100 respondenter i varje grupp som andelar sedan beräknas från.

Allvarligare händelser inom respektive brottskategori

I kortanalysen har en uppdelning gjorts i mindre kontra mer allvarliga händelser inom respektive brottskategori. Hur de allvarligare typerna av händelser definieras skiljer sig mellan brottskategorierna, eftersom följdfrågorna kring omständigheterna vid brottet skiljer sig åt i NTU mellan de olika brottskategorier som undersöks.

När det gäller brottskategorin misshandel ställs i NTU frågan *Innebar det här att du fick sådana skador att du besökte läkare, sjuksköterska eller tandläkare?* Om personen svarat ja på den frågan definieras händelsen här som allvarlig misshandel.

När det gäller hot har allvarlighetsgraden definierats utifrån om det vid händelsen förekom skjutvapen, kniv eller annat tillhygge eller inte. Om ett eller flera tillhyggen förekom har händelsen räknats som mer allvarlig.

För brottskategorin sexualbrott har tre variabler använts för att mäta det som här definieras som "våldtäkt och andra allvarliga sexualbrott". Definitionen är gjord på samma sätt som i NTU i övrigt (se Brå 2016, s. 49–50). För sexualbrott ställs tre frågor som rör brottets allvarlighetsgrad:

- *Innebar den här händelsen att någon tvingade eller försökte tvinga dig till någon sexuell handling genom att hota, hålla fast eller göra dig illa på något sätt?*
- *Innebar den här händelsen att någon utnyttjade dig sexuellt då du inte kunde försvara dig för att du t.ex. sov eller var drogad?*
- *En av de allra allvarligaste händelserna av det här slaget är våldtäkter. Skulle du beskriva det som du drabbats av som en våldtäkt?*

Dessa tre frågor har slagits samman på så sätt att om man svarar ja på minst en av dem, räknas det som att händelsen var en våldtäkt eller annat allvarligt sexualbrott.

För brottskategorin personrån har två frågor använts som mått på allvarlighetsgraden:

- *Blev du slagen, sparkad eller utsatt för annat fysiskt våld i samband med brottet?*
- *Förekom skjutvapen, kniv eller annat tillhygge?*

Dessa två frågor har slagits samman så att om personen har svarat ja på minst en av dem, räknas det som att händelsen var av allvarligare slag (fysiskt våld och/eller tillhygge).

Platsen för brottet

De frågor som ställs om brottsplats i NTU skiljer sig åt beroende på om det handlar om personrån eller någon av de övriga brottskategorier som tas upp här. För personrån kodades svaren som antingen *på en allmän plats, i en bostad* eller *på någon annan plats*.

För övriga tre brottskategorier kodades svaren som antingen *i en bostad, på din arbetsplats/skola, på en allmän plats* eller *annan plats*. Detta gör att redovisningen av brottsplatsen skiljer sig åt mellan personrån och övriga brottskategorier.

I svars kategorin *allmän plats* ingår platser som gata, torg, park eller liknande, på eller i direkt anslutning till restaurang, nöjesställe eller nattklubb, allmänna kommunikationer, som buss eller tåg eller station, samt platser som kodats som annan allmän plats.

I NTU preciseras inte närmare vad *annan plats* avser, men det kan exempelvis vara internet, sms, sociala medier, och för personrån kan även skola eller arbetsplats finnas inom denna kategori, eftersom dessa inte finns som separata svarsalternativ.

Signifikantestning av skillnader mellan grupper

I kortanalysen jämförs brottshändelser som drabbar olika grupper olika mycket, exempelvis i vilken utsträckning vissa händelser drabbar kvinnor respektive män, på olika platser, av olika allvarlighetsgrad eller med en respektive två eller fler gärningspersoner. För att i någon mån avgöra om de skillnader som framträder vid jämförelserna är statistiskt signifikanta, och därmed kan förväntas gälla även i totalpopulationen, har konfidensintervall räknats fram. Om de framräknade konfidensintervallen inte överlappar, kan man anta att de observerade skillnaderna mellan olika grupper inte beror på den slump som uppstår på grund av att urvalet är slumpmässigt. Grundprincipen är att ju större skillnader det är mellan olika grupper, och ju större antal svarande man har i urvalet, desto mer statistiskt robusta är resultaten.

De konfidensintervall som räknats fram har baserats på den observerade andelen i respektive grupp, baserat på det viktade och skattade antalet observationer (brottshändelser i befolkningen), samt på det *oviktade* antalet rapporterade brottshändelser (n) (brottshändelser om vilka uppföljningsfrågor ställts i NTU). Konfidensgraden har satts till 95 procent.

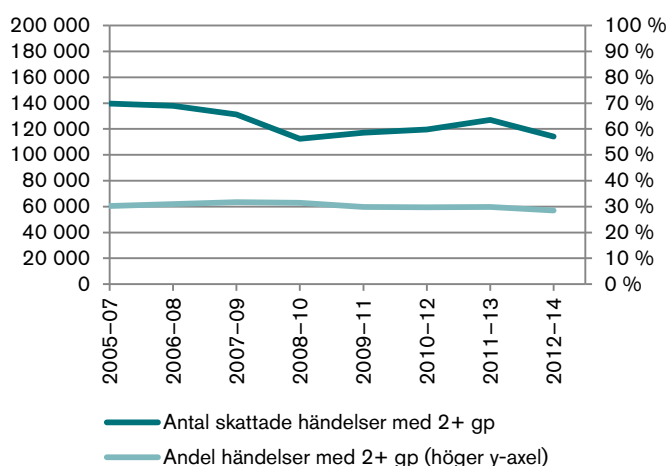
De konfidensintervall som räknas fram i denna kortanalys är dock ett relativt grovt mått på den statistiska signifikansen. Det finns en rad möjliga felkällor i en urvalsundersökning som NTU, där under- och överrapportering gällande vissa befolkningsgrupper, bortfallsproblematik, undersökningens upplägg m.m. (se ovan) i sig påverkar i vilken grad resultaten kan antas överensstämma med den population man vill mäta. Sådana förutsättningar för resultaten i NTU gör att man bör ha en något försiktig hållning till den statistiska robustheten i resultaten, även i de fall där konfidensintervall bekräftar att skillnader mellan olika grupper är statistiskt signifikanta.

Misshandel

För att fånga omfattningen av utsattheten för misshandel, ställs i NTU följande fråga: *Slog, sparkade eller utsatte någon dig med avsikt för något annat fysiskt våld, så att du skadades eller så att det gjorde ont, under förra året?* År 2014 utsattes 2,1 procent av befolkningen för en sådan händelse, vilket är en andel som minskat något sedan mätningarna startade tio år tidigare. Det motsvarar omkring 154 000 utsatta personer. Det totala antalet misshandelshändelser samma år beräknas till omkring 382 000⁵ händelser (Brå 2016, s. 39 och 67).

Den andel av dessa misshandelshändelser som inbegriper två eller fler gärningspersoner har legat omkring 30 procent under den senaste tioårsperioden (se figur 1). Andelen låg något högre under de sista åren under 00-talet, och har därefter minskat något. Antalet skattade misshandelshändelser i befolkningen med två eller fler gärningspersoner tycks ha minskat något sedan periodens början, och har de senaste åren varierat kring 120 000 händelser per år (beräknat med glidande treårsmedelvärden) (se figur 1).

Figur 1. Antal skattade misshandelshändelser med två eller fler gärningspersoner, samt andel misshandelshändelser med två eller fler gärningspersoner (gp) (höger y-axel). Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

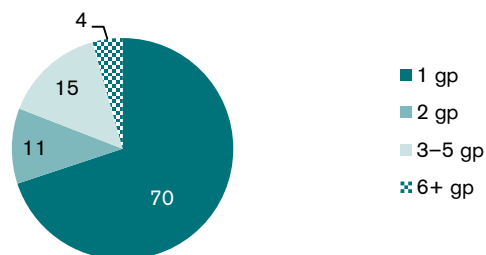

Av alla misshandelshändelser inbegriper alltså omkring 70 procent en (1) gärningsperson, 11 procent två gärningspersoner, 15 procent tre–fem gärningspersoner och 4 procent sex gär-

⁵ Korrigerad siffra för antalet skattade händelser. Antalet skiljer sig något från vad som beräknats i tidigare publicerade NTU-rapporter, då antalet händelser där underskattats något, se Brå (kommande 2016).

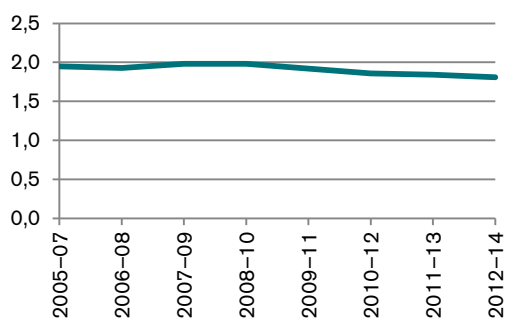
ningspersoner eller fler.

Figur 2. Andel (%) av misshandelshändelserna där antalet gärningspersoner (gp) är 1, 2, 3–5 respektive 6 eller fler. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Det genomsnittliga antalet gärningspersoner vid misshandelshändelser har varit 1,9 personer sett till hela perioden, och har minskat något sedan slutet av 00-talet, från 2,0 till 1,8 i slutet av perioden (glidande treårsmedelvärden) (se figur 3).

Figur 3. Genomsnittligt antal gärningspersoner vid misshandelshändelser. Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

Jämförelse utifrån utsattas kön och ålder, brottsplats och allvarlighetsgrad

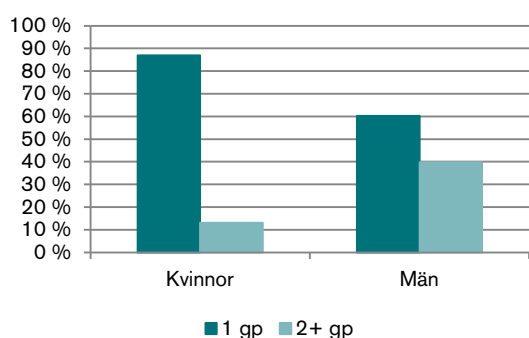
I detta avsnitt kartläggs om det är olika vanligt med två eller fler gärningspersoner vid misshandelshändelser, beroende på om det är kvinnor eller män som utsätts, om det är äldre eller yngre utsatta personer, på vilken plats misshandeln skett, samt om brottet är av mer allvarlig eller lindrigare karaktär.

Misshandel med fler gärningspersoner vanligare bland utsatta män än kvinnor

Andelen misshandelshändelser med två eller fler gärningspersoner är större bland händelser som män utsätts för än bland händelser som kvinnor utsätts för. Bland utsatta män är det omkring 40 procent av misshandelshändelserna som inbegriper två eller fler gärningspersoner, medan motsvarande andel bland kvinnor är 13 procent.⁶

⁶ Skillnaden i andelen med två eller fler gärningspersoner mellan kvinnor och män är statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

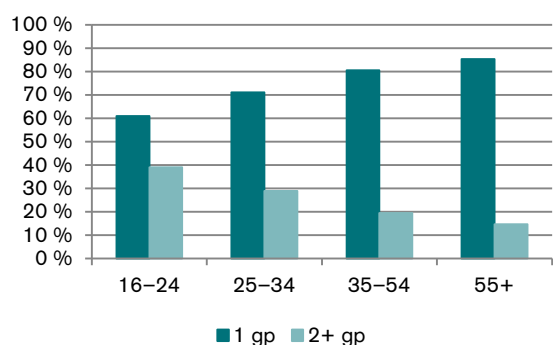
Figur 4. Andel misshandelshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner (gp) bland utsatta kvinnor respektive män. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Misshandel med flera gärningspersoner vanligare bland yngre utsatta

Andelen misshandelshändelser med flera gärningspersoner är större bland händelser där yngre personer utsatts, än där äldre utsatts. Bland händelser med utsatta i åldern 16–24 år utgör andelen händelser med två eller fler gärningspersoner 39 procent. Andelen sjunker med stigande ålder på de utsatta, och bland händelser med utsatta personer i åldern 55 år och uppåt är andelen misshandelshändelser med två eller fler gärningspersoner 15 procent.⁷

Figur 5. Andel misshandelshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner (gp) inom olika åldersgrupper bland de utsatta. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Misshandel på allmän plats har störst andel med flera gärningspersoner

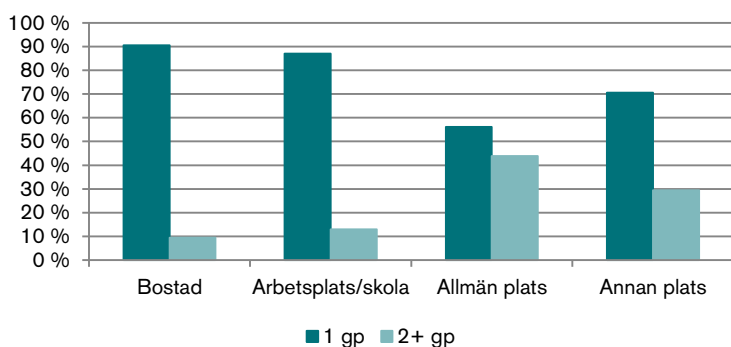
Andelen misshandelshändelser med flera gärningspersoner är större vid händelser som skett på allmän plats och det som i NTU kodats som *annan plats*⁸ än bland händelser som skett i någons bostad eller på en arbetsplats eller skola. Av de misshandelshändelser som skett på allmän plats är det 44 procent som inbegriper två eller fler gärningspersoner, och motsvarande andel för annan plats är 30 procent. Av de händelser som skett i någons bostad respektive arbetsplats eller skola utgör händelser med två eller fler gärningspersoner 9 respektive 13 procent (se figur 6).⁹

⁷ Skillnaden i andelen med två eller fler gärningspersoner mellan grupperna 35–54 och 55+ är dock inte statistiskt signifikant, i den meningen att konfidensintervallen överlappar (konfidensgrad 95 %).

⁸ För misshandel är det inte helt klart vilken typ av platser som kodats inom kategorin *annan plats*, eftersom detta inte specificeras i NTU. Händelserna på *annan plats* utgör 2,6 procent av alla misshandelshändelser.

⁹ Skillnaden i andelen händelser med två eller fler gärningspersoner mellan kategorierna bostad och arbetsplats/skola är inte statistiskt signifikant, i den meningen att konfidensintervallen överlappar (konfidensgrad 95 %). Andelarna för allmän plats och annan plats är emellertid signifikant skilda från dem för bostad och arbetsplats/skola (konfidensgrad 95 %).

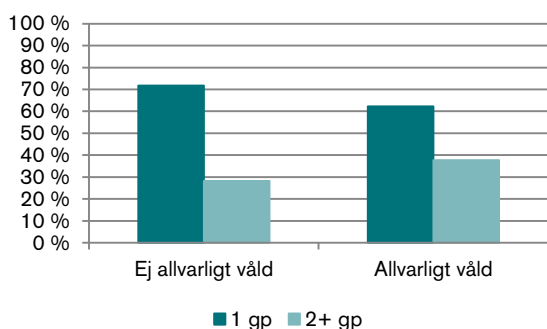
Figur 6. Andel av misshandelshändelserna som skett på olika platser som innefattar en respektive två eller fler gärningspersoner (gp). Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Allvarligare typ av misshandel innefattar oftare flera gärningspersoner

Med allvarligare typ av misshandel avses här våld som lett till så allvarliga skador att den utsatta personen besökt läkare, sjuksköterska eller tandläkare (se Metod och material). Bland sådana allvarliga misshandelshändelser är det vanligare med två eller fler gärningspersoner (38 procent), än bland händelser som inte inneburit allvarligt våld (28 procent).¹⁰

Figur 7. Andel händelser som inbegriper en ensam gärningsperson (gp) respektive två eller fler gärningspersoner, av de misshandelshändelser som omfattar allvarligt våld respektive ej allvarligt våld. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Jämförelse av händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner

I det föregående avsnittet jämfördes andelen misshandelshändelser som inbegriper två eller fler gärningspersoner utifrån den utsattas kön och ålder samt utifrån brottsplats och allvarlighetsgrad. I det följande jämförs istället misshandelshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner, för att ge en bild av vad som karaktäriserar och eventuellt skiljer dem åt, med avseende på polisanmälan, könsfördelning, åldersfördelning, brottsplats och allvarlighetsgrad.

Misshandel med flera gärningspersoner polisanmäls i högre grad

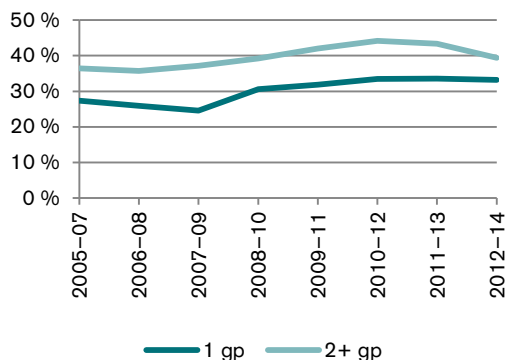
Andelen misshandelshändelser som anmäls till polisen, enligt uppgifterna i NTU, är större i de fall händelsen inbegriper två eller fler gärningspersoner än om det är en ensam gärningsperson. Andelen händelser som polisanmäls har under den studerade perioden varierat mellan 36 och 44 procent bland händelser med två eller fler gärningspersoner, och mellan 25 och 34 procent bland händelser med en ensam gärningsperson.¹¹ Andelen misshandelshändelser som polis-

¹⁰ Skillnaden mellan grupperna, vad gäller andelen med två eller fler gärningspersoner, är statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

¹¹ Sammantaget för hela perioden är skillnaden mellan händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner, vad gäller andelen

anmäls ökade i båda grupperna under mitten av den studerade perioden (se figur 8).

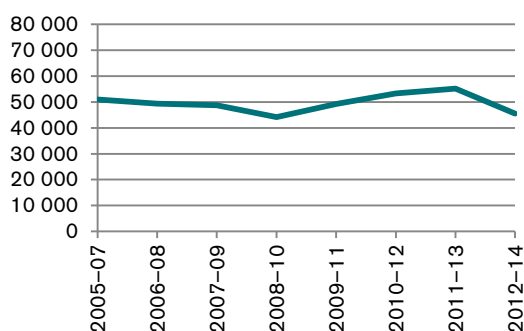
Figur 8. Andel av alla misshandelshändelser som polisanmäls. Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

Om man ser enbart till de misshandelshändelser som enligt de tillfrågade i NTU har polisanmäls, är det dock en större del som består av händelser med en ensam gärningsperson än med två eller fler, vilket beror på att det totalt sett är fler misshandelshändelser med endast en gärningsperson (se figur 1). Även om andelen händelser som polisanmäls bland dessa är mindre än bland händelser med fler gärningspersoner, utgör misshandelshändelserna med en ensam gärningsperson omkring 65 procent av de polisanmälda händelserna. Denna andel har legat i stort sett stabil under den period som studerats.

Antalet skattade händelser med två eller fler gärningspersoner som enligt uppgifterna i NTU blivit polisanmälda, har varierat mellan åren (som högst skattas antalet till 63 000 händelser 2012 och som lägst 28 000 händelser 2014). Någon trend kan inte urskiljas. Eftersom det är relativt få respondenter som skattningen baseras på varje år, har glidande treårsmedelvärden för antalet skattade händelser använts för att beskriva utvecklingen, och då har antalet skattade händelser med två eller fler gärningspersoner som polisanmäls varierat omkring 50 000 händelser per år (se figur 9).

Figur 9. Antal skattade polisanmälda misshandelshändelser med två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

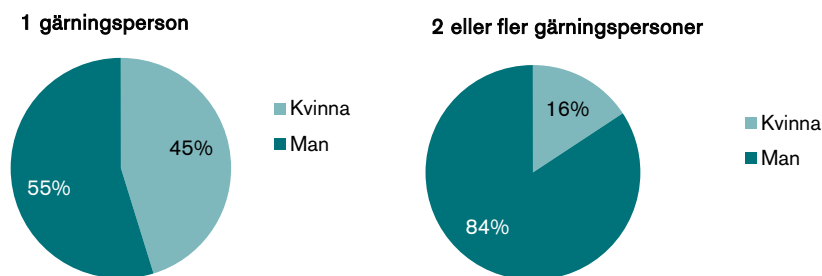
Händelser med fler gärningspersoner har en större andel utsatta män

Vid en jämförelse av misshandelshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner (utifrån de aspekter som lyfts ovan), kan konstateras att det är en större andel män bland de utsatta när händelsen inbegriper två eller fler gärningspersoner, än vid händelser med en ensam gärningsperson. I 55 procent av händelserna med en gärningsperson var den utsatta en man, medan motsvarande andel bland händelserna med två eller fler gärningspersoner var 84 pro-

polisanmälda händelser, statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

cent (se figur 10).¹²

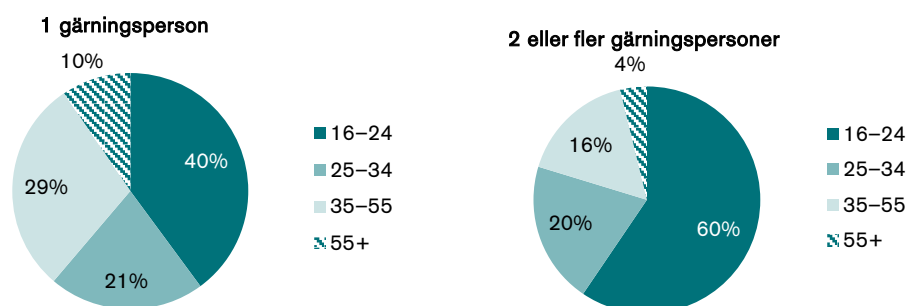
Figur 10. Könsfördelning bland utsatta för misshandelshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Händelser med flera gärningspersoner har en större andel unga utsatta

Misshandelshändelser med två eller fler gärningspersoner karaktäriseras också av att de utsatta i högre grad tillhör de yngre i befolkningen än vid händelser med en ensam gärningsperson (att yngre personer utsätts för misshandel i högre grad än äldre gäller också oavsett antalet gärningspersoner). Bland händelserna med två eller fler gärningspersoner utgör personer i åldern 16–24 år 60 procent av de utsatta, medan motsvarande andel bland händelserna med en ensam gärningsperson är 40 procent (se figur 11).¹³

Figur 11. Åldersfördelning bland utsatta för misshandelshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Händelser med flera gärningspersoner sker i högre grad på allmän plats

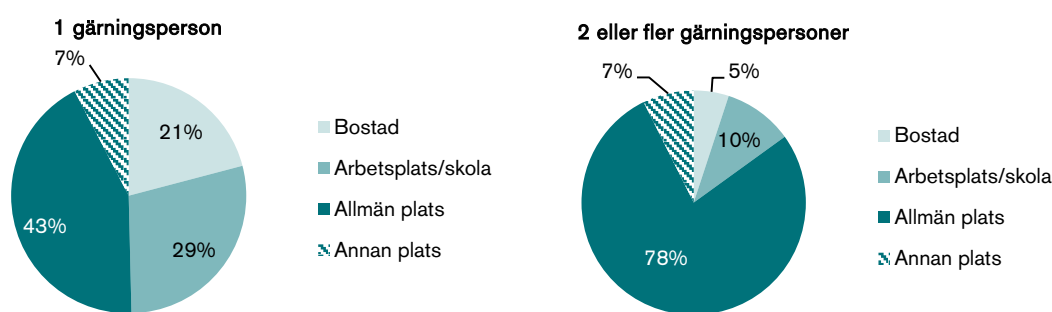
Vidare är det också en större andel av händelserna med två eller fler gärningspersoner som sker på allmän plats (78 procent av händelserna) jämfört med händelser med en ensam gärningsperson (43 procent av händelserna). Bland händelser med en ensam gärningsperson är det istället vanligare att misshandeln sker i någons bostad, arbetsplats eller skola (se figur 12).¹⁴

¹² Skillnaden är statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

¹³ Skillnaderna i andelarna inom olika åldersgrupper mellan händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner är statistiskt signifikanta, förutom i åldersgruppen 25–34 år där konfidensintervallen överlappar (konfidensgrad 95 %).

¹⁴ I de fall skillnader finns mellan grupperna är dessa statistiskt signifikanta (konfidensgrad 95 %).

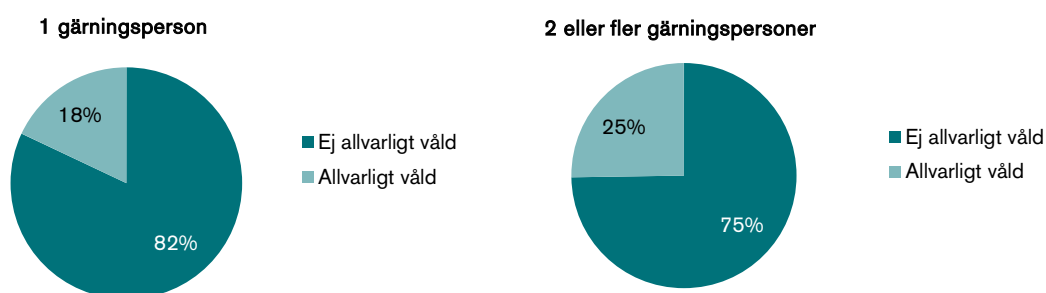
Figur 12. Brottspplatsernas fördelning vid misshandelshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Händelser med flera gärningspersoner innebär oftare allvarligt våld

Vid händelser med två eller fler gärningspersoner är det också vanligare att misshandeln inneburit allvarligare våld än vid händelser med en gärningsperson. Av händelserna med två eller fler gärningspersoner innefattar 25 procent våld som orsakat skador som krävt läkarvård, medan motsvarande andel bland händelser med en gärningsperson är 18 procent (se figur 13).¹⁵

Figur 13. Fördelning av allvarligt våld vid misshandelshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att omkring 30 procent av alla misshandelshändelser inbegriper två eller fler gärningspersoner, och att denna andel legat tämligen stabil under de senaste tio åren. Det genomsnittliga antalet gärningspersoner har minskat något under de senaste åren. Antalet skattade händelser med två eller fler gärningspersoner minskade under periodens början, för att sedan ha legat stabilt kring 120 000 händelser per år. Andelen av dessa händelser som uppges vara polisanmälda har ökat något under perioden.

Andelen misshandelshändelser med två eller fler gärningspersoner är större när män utsätts för misshandel än när det är kvinnor som är utsatta, liksom vid misshandel som drabbar personer i åldern 16–24 år, jämfört med utsatta i äldre grupper i befolkningen. Andelen händelser med två eller fler gärningspersoner är också större vid misshandel på allmän plats jämfört med händelser i bostäder, skolor eller arbetsplatser,¹⁶ liksom vid allvarligare misshandel, som föranleder läkarvård, jämfört med mindre allvarliga misshandelshändelser.

Vidare har också kunnat konstateras att misshandelshändelser med två eller fler gärningspersoner, jämfört med händelser med en gärningsperson,

¹⁵ Skillnaden är statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

¹⁶ I urvalet till NTU ingår dock inte personer under 16 år, och det är inte orimligt att tänka sig att den misshandel som drabbar yngre barn till stor del sker i eller omkring skolan och också inbegriper fler än en gärningsperson.

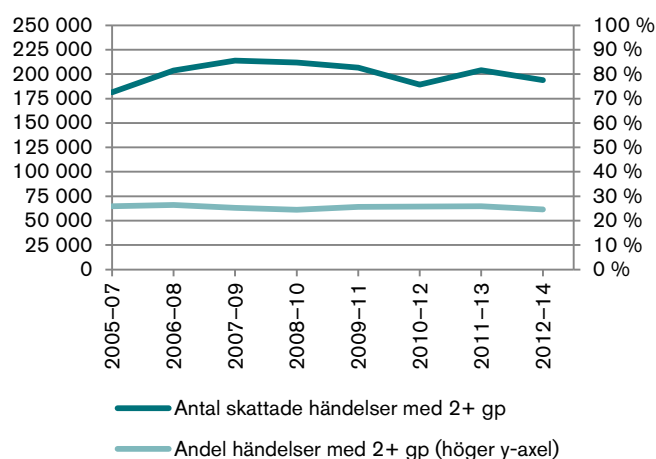
- polisanmäls i högre grad
- har en större andel män bland de utsatta
- har en större andel unga bland de utsatta
- i högre grad sker på allmän plats
- i större utsträckning innebär allvarligare våld.

Hot

För att fånga omfattningen av utsattheten för hot, ställs i NTU följande fråga: *Blev du under förra året hotad på ett sådant sätt, att du blev rädd?*¹⁷ År 2014 utsattes 4,1 procent av befolkningen för en sådan händelse, en andel som legat relativt stabil under den senaste tioårsperioden. Det motsvarar omkring 306 000 utsatta personer 2014. Det totala antalet hothändelser beräknas samma år till omkring 720 000¹⁸ (Brå 2016, s. 43 och 67).

Av alla dessa hothändelser inbegriper omkring tre fjärdedelar en ensam gärningsperson. Den andel händelser som inbegriper två eller fler gärningspersoner har varierat mellan 24 och 26 procent under den studerade perioden (glidande treårsmedelvärden), och har alltså inte förändrats över tid de senaste tio åren. Antalet skattade hothändelser i befolkningen med två eller fler gärningspersoner har också legat relativt stabilt, och har varierat kring 200 000 händelser varje år (beräknat med glidande treårsmedelvärden) (se figur 14).

Figur 14. Antal skattade hothändelser med två eller fler gärningspersoner, samt andel hothändelser med två eller fler gärningspersoner (gp) (höger y-axel). Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

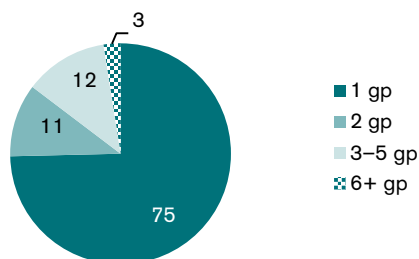

¹⁷ Hot i samband med personrån, misshandel eller sexualbrott inkluderas inte här, utan redovisas i NTU endast som någon av dessa brottstyper (Brå 2016, s. 43).

¹⁸ Korrigerad siffra för antalet skattade händelser. Antalet skiljer sig något från vad som beräknats i tidigare publicerade NTU-rapporter, eftersom antalet händelser där underskattats något; se Brå (kommande 2016).

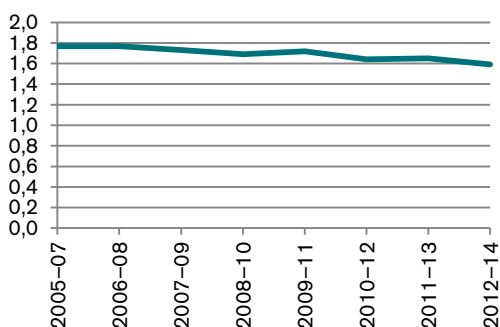
Sammantaget under perioden har alltså 75 procent av hothändelserna inbegripit en gärningsperson, 11 procent har inbegripit två gärningspersoner, 12 procent tre–fem gärningspersoner och 3 procent sex gärningspersoner eller fler. Fördelningen visas i figur 15.

Figur 15. Andel (%) av hothändelserna med 1, 2, 3–5 respektive 6 eller fler gärningspersoner (gp). Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Det genomsnittliga antalet gärningspersoner vid en enskild hothändelse var under perioden 1,7 personer. Det genomsnittliga antalet gärningspersoner har dock minskat under perioden, från omkring 1,8 i början av perioden till 1,6 i slutet av perioden (glidande treårsmedelvärden) (se figur 16).

Figur 16. Genomsnittligt antal gärningspersoner vid hothändelser. Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

Jämförelse utifrån utsattas kön och ålder, brottsplats och allvarlighetsgrad

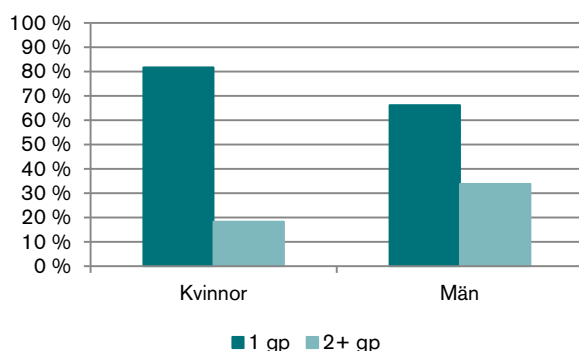
I detta avsnitt kartläggs om det är olika vanligt med två eller fler gärningspersoner vid hothändelser, beroende på om det är kvinnor eller män som utsätts, om de utsatta personerna är äldre eller yngre, på vilken plats hotet skett, samt om brottet är av mer allvarlig eller lindrigare karaktär.

Hothändelser med flera gärningspersoner drabbar oftare män än kvinnor

Andelen hothändelser med två eller fler gärningspersoner är större vid händelser där män utsätts än där kvinnor utsätts. Bland utsatta män är andelen hothändelser med två eller fler gärningspersoner 34 procent, medan motsvarande andel bland utsatta kvinnor är 18 procent (se figur 17).¹⁹

¹⁹ Skillnaden är statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

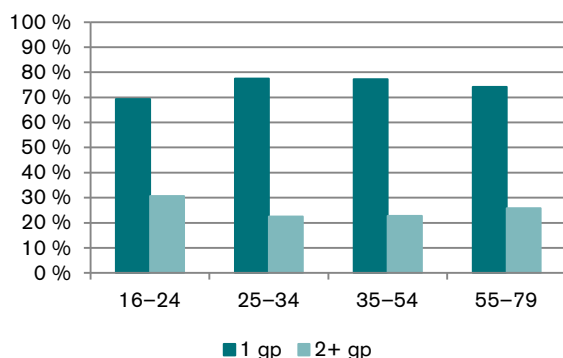
Figur 17. Andel hothändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner (gp) bland utsatta kvinnor respektive utsatta män. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Hothändelser med flera gärningspersoner vanligare bland yngre utsatta

Andelen hothändelser med två eller fler gärningspersoner är större i gruppen utsatta i åldern 16–24 år än i de äldre åldersgrupperna. För utsatta i åldern 16–24 år involverar 31 procent av hothändelserna två eller fler gärningspersoner. Bland övriga åldersgrupper är motsvarande andel mellan 23 och 26 procent av hothändelserna (se figur 18).²⁰

Figur 18. Andel hothändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner (gp), inom olika åldersgrupper bland de utsatta. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Vanligast med flera gärningspersoner vid hot som sker på allmän plats

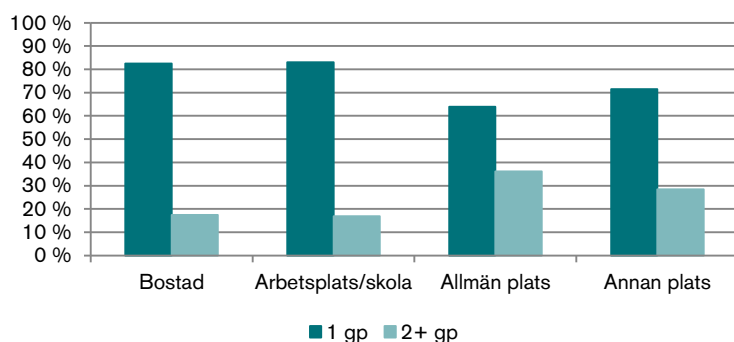
Störst andel hothändelser med två eller fler gärningspersoner är det vid hot som sker på allmän plats. Där utgörs 36 procent av alla hothändelser av sådana som inbegriper två eller fler gärningspersoner. Motsvarande andel bland händelser som sker i någons bostad är 18 procent och på en arbetsplats eller skola 17 procent.²¹ Även bland hothändelser på annan plats (exempelvis internet, sms, telefon, sociala medier) är andelen händelser med två eller fler gärningspersoner högre, 29 procent.²²

²⁰ Skillnaden mellan 16–24-åringar och övriga åldersgrupper är statistiskt signifikant. Skillnaderna mellan de övriga åldersgrupperna sinsemellan är dock inte statistiskt signifikant, i den meningen att konfidensintervallen överlappar (konfidensgrad 95 %).

²¹ Skillnaden mellan allmän plats och annan plats, i relation till bostad och arbetsplats/skola, är statistiskt signifikant. Däremot är den inbördes lilla skillnaden mellan bostad och arbetsplats/skola inte statistiskt signifikant, i den meningen att konfidensintervallen överlappar (konfidensgrad 95 %).

²² Hothändelser på *annan plats* omfattar 2,5 procent av alla hothändelser.

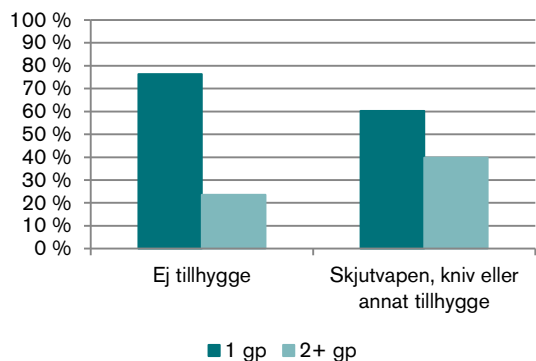
Figur 19. Andel av hothändelserna på olika platser som innefattar en respektive två eller fler gärningspersoner (gp). Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Hot med vapen eller tillhyggen inbegriper oftare flera gärningspersoner

I NTU finns uppgifter om huruvida det förekommit skjutvapen, kniv eller annat tillhygge vid hothändelsen, vilket här används som ett mått på allvarlighetsgraden i händelsen. Det är vanligare med två eller fler gärningspersoner vid allvarligare hothändelser där det förekommit skjutvapen, kniv eller annat tillhygge, än vid de hothändelser där inget tillhygge förekom. Bland händelserna med något vapen eller tillhygge var andelen med två eller fler gärningspersoner 40 procent. Motsvarande andel bland de lindrigare hothändelserna där inget vapen eller tillhygge förekom var 24 procent.²³

Figur 20. Andel av hothändelserna som innefattat skjutvapen, kniv eller annat tillhygge respektive ej innefattat detta, som inbegriper en respektive två eller fler gärningspersoner (gp). Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Jämförelse av händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner

I föregående avsnitt jämfördes andelen hothändelser som inbegriper två eller fler gärningspersoner utifrån den utsattas kön och ålder, samt utifrån brottsplats och allvarlighetsgrad. I det följande jämförs istället hothändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner, för att ge en bild av vad som karakteriserar och eventuellt skiljer händelser med en gärningsperson från sådana med två eller fler, med avseende på polisanmälan, könsfördelning, åldersfördelning, brottsplats samt allvarlighetsgrad.

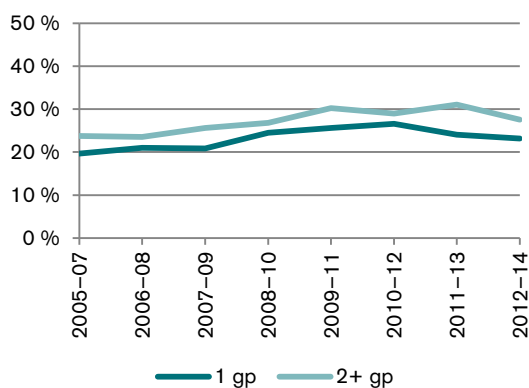
Hot med flera gärningspersoner polisanmäls i högre grad

Andelen hothändelser som enligt uppgifterna i NTU anmäls till polisen, är något större vid händelser med två eller fler gärningspersoner. Bland dessa händelser har mellan 24 och 31 pro-

²³ Skillnaden är statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

cent av hothändelserna anmäls till polisen olika år under perioden (glidande treårsmedelvärden). Bland händelser med en gärningsperson är det mellan 20 och 27 procent som anmäls.²⁴ Andelen hothändelser som anmäls till polisen har ökat något under perioden, både bland händelser med en gärningsperson och bland händelser med två eller fler gärningspersoner (se figur 21).

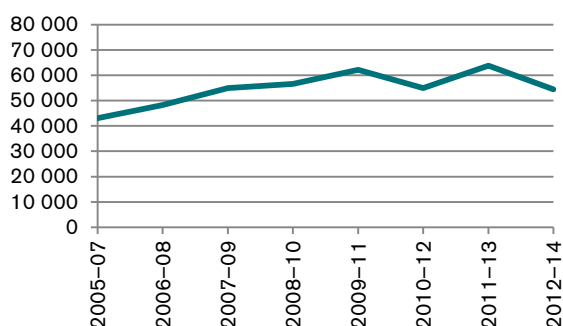
Figur 21. Andel av alla hothändelser som polisanmäls. Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

Även om en större andel av hothändelserna med två eller fler gärningspersoner anmäls till polisen, utgörs majoriteten av de händelser som anmäls till polisen av sådana där det var en ensam gärningsperson. Av alla polisanmälda hothändelser (enligt NTU) utgörs omkring 70 procent av händelser med en gärningsperson, en andel som legat stabil under den period som studeras.

Antalet skattade polisanmälda händelser med två eller fler gärningspersoner har, enligt uppgifterna i NTU, varierat mellan åren (som lägst skattas antalet till 39 000 händelser 2005 och som högst till 77 000 händelser 2013). Eftersom det är relativt få respondenter som skattningen baseras på varje år, är det relativt stora variationer mellan olika år i det skattade antalet polisanmälda händelser. Därför har glidande treårsmedelvärden för antalet skattade händelser använts för att beskriva utvecklingen. Som figur 22 visar har antalet skattade polisanmälda händelser med två eller fler gärningspersoner ökat fram till 00-talets slut, för att därefter variera omkring 60 000 händelser (med glidande treårsmedelvärden).

Figur 22. Antal skattade hothändelser med två eller fler gärningspersoner som polisanmäls. Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

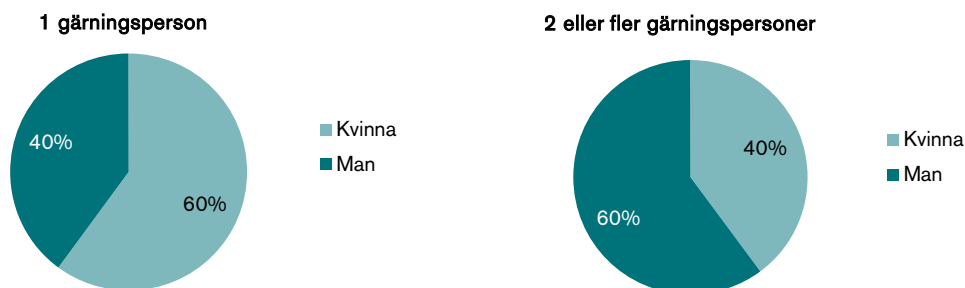
Händelser med flera gärningspersoner har en större andel utsatta män

Om man jämför hothändelser med en ensam gärningsperson med sådana med två eller fler gärningspersoner, kan konstateras att det är en större andel män bland de utsatta vid de händelser

²⁴ Sammantaget under perioden är skillnaden i andelen polisanmälda händelser vid en respektive två eller fler gärningspersoner statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

som inbegriper två eller fler gärningspersoner. Vid dessa händelser är 60 procent av de utsatta män. Vid hothändelser med en ensam gärningsperson är förhållandet det omvända – där utgör kvinnor 60 procent av de utsatta.²⁵

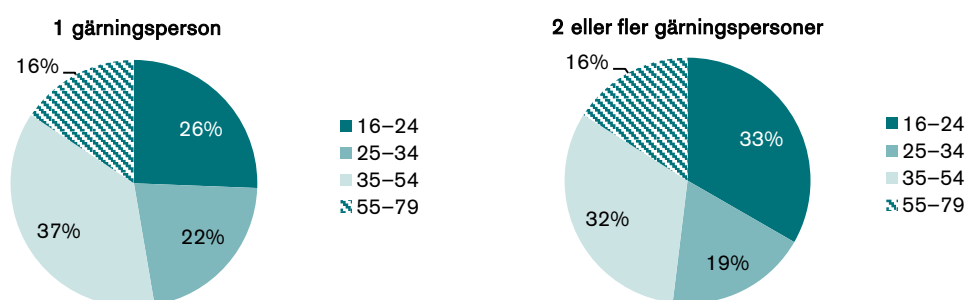
Figur 23. Könsfördelning bland utsatta för hothändelser med en respektive två eller flera gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Händelser med flera gärningspersoner drabbar i högre grad de yngre

Bland hothändelser med två eller fler gärningspersoner är det också en något större andel av de utsatta som är i åldern 16–24 år, än bland händelser med en gärningsperson, där det istället är något vanligare att de utsatta är i åldrarna 25–54 år (se figur 24).²⁶

Figur 24. Åldersfördelning bland utsatta för hothändelser med en respektive två eller flera gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Händelser med flera gärningspersoner sker i högre grad på allmän plats

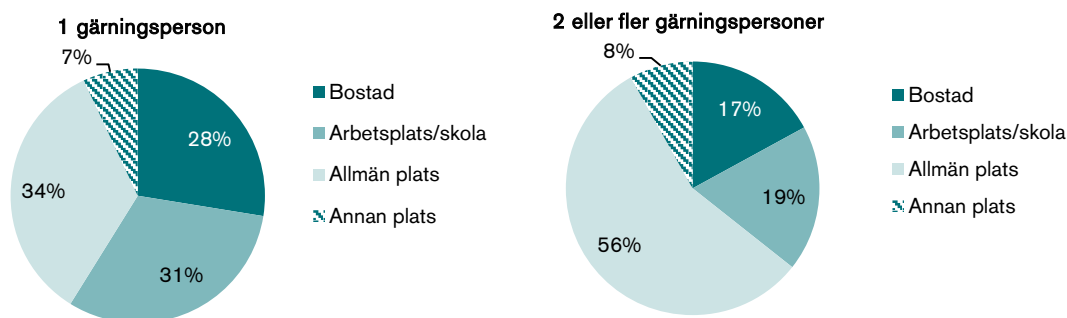
Hothändelser med två eller fler gärningspersoner sker också i större utsträckning på allmän plats än händelser med en gärningsperson. Av alla hothändelser med två eller fler gärningspersoner sker 56 procent på allmän plats, medan motsvarande andel bland händelser med en gärningsperson är 34 procent. Hothändelser med en gärningsperson sker istället oftare i någons bostad eller på en arbetsplats eller skola, jämfört med händelser med två eller fler gärningspersoner (se figur 25).²⁷

²⁵ Skillnaden är statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

²⁶ I åldersgruppen 16–24 år är skillnaden i andelar, mellan händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner, statistiskt signifikant (konfidensnivå (95 %)). Skillnaderna i övriga åldersgrupper är inte statistiskt signifikanta, i den meningen att konfidensintervallen överlappar.

²⁷ Skillnaderna i andelar mellan händelser med en respektive två gärningspersoner är statistiskt signifikanta (konfidensgrad (95 %)).

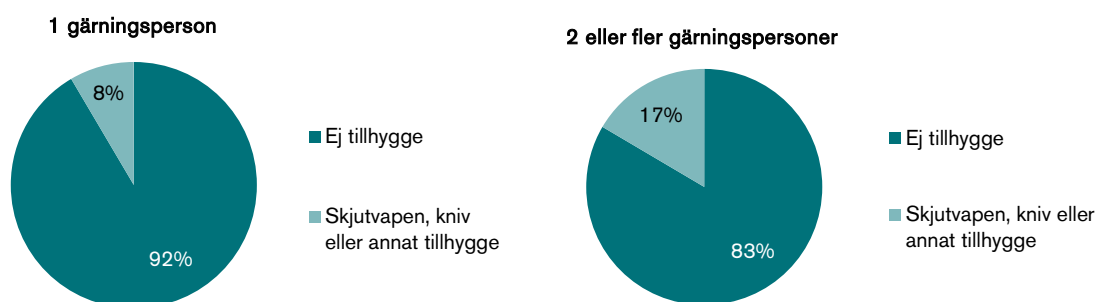
Figur 25. Fördelning av plats för brottet vid hothändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Händelser med flera gärningspersoner innefattar oftare vapen och tillhyggen

Skjutvapen, kniv eller något annat tillhygge förekommer oftare vid de hothändelser där det är två eller fler gärningspersoner (17 procent av alla sådana hothändelser) än vid de händelser där det rör sig om en ensam gärningsperson, då motsvarande andel är 8 procent (se figur 26).²⁸

Figur 26. Fördelning av allvarlighetsgrad vid hothändelser med en respektive två eller flera gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar resultaten att omkring 25 procent av alla hothändelser inbegriper två eller fler gärningspersoner. Denna andel har legat i princip stabil under den tioårsperiod som analysen omfattar. Det genomsnittliga antalet gärningspersoner har minskat något under perioden. Antalet skattade hothändelser med två eller fler gärningspersoner har legat stabilt omkring 200 000 händelser per år. Den andel av dessa händelser som uppges vara polisanmälda har ökat under perioden.

Andelen hothändelser med två eller fler gärningspersoner är större då män utsätts för hot än då kvinnor gör det, liksom vid hot som drabbar personer i åldern 16–24 år jämfört med äldre befolkningsgrupper. Andelen händelser med två eller fler gärningspersoner är också större vid hot på allmän plats än vid hot i bostäder, skolor eller arbetsplatser. Även hot som sker på *annan plats* inbegriper i högre grad två eller fler gärningspersoner, och här kan man tänka sig att det handlar om händelser på exempelvis internet, via sms, telefon eller i sociala medier. Därtill är det vanligare med två eller fler gärningspersoner vid hothändelser som inbegriper skjutvapen, kniv eller andra tillhyggen, än vid hothändelser som inte gör det.

Vidare har kunnat konstateras att hothändelser med två eller fler gärningspersoner, jämfört

²⁸ Skillnaden är statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

med händelser med en gärningsperson,

- polisanmäls i högre grad
- har en större andel män bland de utsatta
- har en större andel unga bland de utsatta
- i högre grad sker på allmän plats
- har en högre andel händelser där det förekommer skjutvapen, kniv eller annat tillhygge.

Sexualbrott

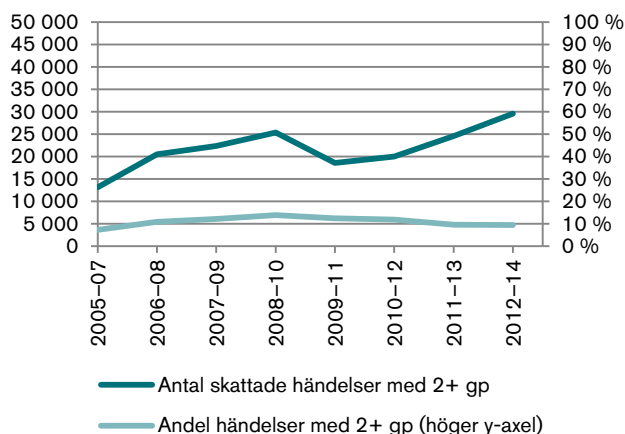
För att fånga omfattningen av utsattheten för sexualbrott, ställs i NTU följande fråga: *Ofredade, tvingade eller angrep någon dig sexuellt under förra året? Det gäller både allvarliga och mindre allvarliga händelser, till exempel hemma, på jobbet, i skolan eller på någon allmän plats.* År 2014 utsattes 1,0 procent av befolkningen för en sådan händelse. Andelen har under de senaste tio åren varierat mellan 0,7 och 1,3 procent av befolkningen (se Brå 2016, s. 46–47). Det motsvarar omkring 76 000 utsatta personer 2014. Det totala antalet sexualbrottshändelser beräknas samma år till omkring 286 000²⁹ (Brå 2016, s. 46 och 67).

Bland alla sexualbrottshändelser har andelen händelser som inbegriper två eller fler gärningspersoner varierat mellan 7 och 14 procent under den studerade perioden (glidande treårsmedelvärden). Andelen händelser med två eller fler gärningspersoner var som högst under slutet av 00-talet, men låg i slutet av perioden på drygt 9 procent (se figur 27).

För varje år är det mycket få respondenter i NTU som uppger att de varit utsatta för sexualbrott med två eller fler gärningspersoner. Enskilda respondenter får därmed stor inverkan när antalet skattade händelser i befolkningen beräknas, och antalet skattade händelser varierar därför också mycket mellan olika år. Det skattade antalet sexualbrottshändelser med två eller fler gärningspersoner har under perioden varierat mellan strax under 10 000 och strax under 40 000 händelser olika år. Med glidande treårsmedelvärden, som i viss mån jämnar ut skillnader mellan olika år, tycks antalet skattade händelser med två eller fler gärningspersoner uppvisa en ökning under den studerade perioden (se figur 27). Denna utveckling bör dock tolkas med stor försiktighet, eftersom det är så få respondenter som resultaten baseras på. *Andelen* händelser med två eller fler gärningspersoner har dock inte ökat på motsvarande sätt under periodens slut, eftersom det samtidigt skett en ökning av antalet skattade sexualbrottshändelser överlag.

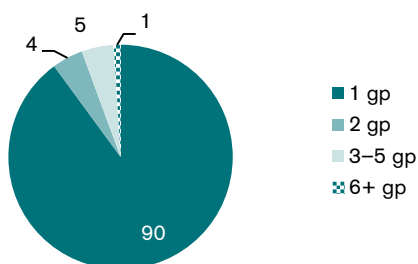
²⁹ Korrigerad siffra för antalet skattade händelser. Antalet skiljer sig något från vad som beräknats i tidigare publicerade NTU-rapporter, då antalet händelser där underskattats något, se Brå (kommande 2016).

Figur 27. Antal skattade sexualbrottshändelser med två eller fler gärningspersoner³⁰ samt andel sexualbrottshändelser med två eller fler gärningspersoner (gp) (höger y-axel). Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

Andelen händelser med en ensam gärningsperson har under perioden alltså utgjort omkring 90 procent av alla sexualbrottshändelser. Fyra procent av händelserna inbegrep två gärningspersoner, fem procent inbegrep tre–fem gärningspersoner och en procent inbegrep sex gärningspersoner eller fler.

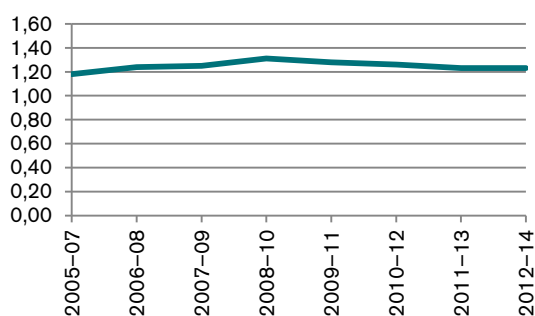
Figur 28. Andel (%) av sexualbrottshändelserna med 1, 2, 3–5 respektive 6 eller fler gärningspersoner (gp). Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Det genomsnittliga antalet gärningspersoner vid sexualbrottshändelser har under perioden varit 1,24 personer, men har varierat mellan 1,18 och 1,31 personer i genomsnitt. Som högst var det genomsnittliga antalet gärningspersoner i mitten av den studerade perioden (se figur 29).

³⁰ Observera att det skattade antalet händelser baseras på mycket få respondenter respektive år, och att utvecklingen därmed bör tolkas med stor försiktighet.

Figur 29. Genomsnittligt antal gärningspersoner vid sexualbrotts handlingar. Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

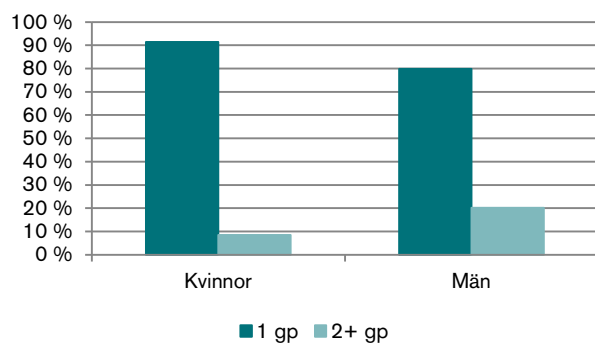
Jämförelse utifrån utsattas kön och ålder, brottsplats och allvarlighetsgrad

I detta avsnitt kartläggs om det vid sexualbrotts handlingar är olika vanligt med två eller fler gärningspersoner beroende på om det är kvinnor eller män som utsätts, om det är äldre eller yngre utsatta personer, på vilken plats sexualbrottet skett, samt om brottet är av mer allvarlig eller lindrigare karaktär.

Sexualbrott med fler gärningspersoner vanligare bland utsatta män än kvinnor

Andelen sexualbrotts handlingar med två eller flera gärningspersoner är större bland handlingar där män utsätts för sexualbrott än där kvinnor utsätts.³¹ Bland utsatta män är det 20 procent av sexualbrotts handlingarna som inbegriper två eller fler gärningspersoner, medan motsvarande andel bland kvinnor är 9 procent.³²

Figur 30. Andel sexualbrotts handlingar med en respektive två eller fler gärningspersoner (gp) bland utsatta kvinnor respektive män. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Flera gärningspersoner ungefär lika vanligt för utsatta i olika åldrar

Eftersom det vid sexualbrott är så få utsatta respondenter, har det varit nödvändigt att skapa relativt stora ålderskategorier för att det inte ska bli för få respondenter i varje åldersgrupp. Indelningen har därför här gjorts i åldersspannen 16–24 år, 25–44 år och 45–79 år. Indelningen skiljer sig därmed från övriga brottskategorier i kortanalysen.

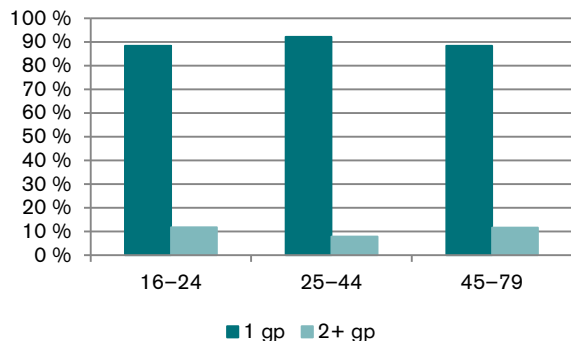
Bland de utsatta skiljer det sig inte så mycket mellan de tre åldersgrupper som använts här, i vad mån sexualbrotts handlingen inbegrep en respektive två eller flera gärningspersoner. Både i

³¹ Enligt svaren i NTU är det män som utsätts för brottet i 16 procent av alla sexualbrotts handlingar under perioden 2005–2014.

³² Skillnaden är statistiskt signifikant (konfidensgrad (95 %)).

gruppen utsatta i åldern 16–24 år och i åldern 45–79 år är andelen händelser med två eller fler gärningspersoner 12 procent. Bland utsatta i åldern 25–44 år är andelen något lägre, 8 procent, men denna skillnad är inte statistiskt signifikant³³.

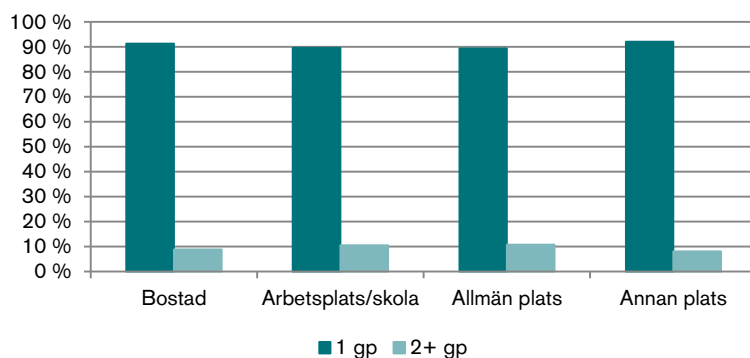
Figur 31. Andel händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner (gp) av de sexualbrott som drabbat utsatta inom olika åldersgrupper. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Ungefär lika vanligt med flera gärningspersoner oavsett plats

Andelen händelser som inbegripit två eller fler gärningspersoner är relativt likartad, oavsett på vilken plats händelsen skett. Av alla sexualbrottshändelser som har skett i en bostad inbegrep 9 procent två eller fler gärningspersoner. Motsvarande andel för händelser på arbetsplats eller skola var 10 procent, på allmän plats 11 procent och på annan plats 8 procent.³⁴

Figur 32. Andel sexualbrottshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner (gp) som inträffat på olika brottsplatser. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Ungefär lika vanligt med flera gärningspersoner vid allvarliga sexualbrott

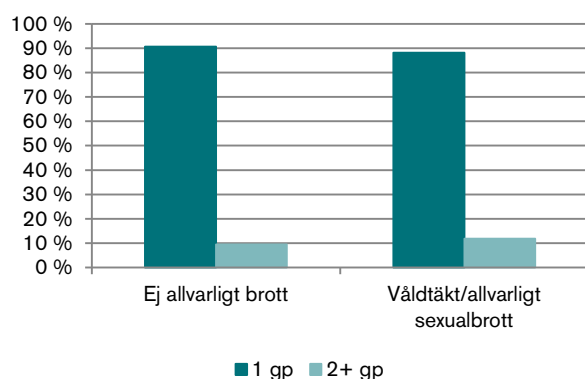
För att skilja ut allvarligare typer av sexualbrott används här samma kriterier som i NTU i stort (se avsnittet Metod och material). Av de sexualbrottshändelser som enligt denna definition inneburit våldtäkt eller annat allvarligt sexualbrott var det 12 procent av händelserna som inbegrep två eller fler gärningspersoner. Motsvarande andel bland sexualbrottshändelser som inte definieras som lika allvarliga, var 9 procent. Det skiljer sig alltså inte så mycket mellan mer allvarliga händelser och mindre allvarliga, i hur vanligt det är med fler än en gärningsperson, och skillnaden är heller inte statistiskt signifikant³⁵.

³³ I den meningen att konfidensintervallen överlappar (konfidensgrad 95 %).

³⁴ De små skillnaderna i andelar är inte statistiskt signifikanta, i den meningen att konfidensintervallen överlappar (konfidensgrad 95 %).

³⁵ I den meningen att konfidensintervallen överlappar (konfidensgrad 95 %).

Figur 33. Andel sexualbrottshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner (gp) som omfattar våldtäkt eller andra allvarliga sexualbrott respektive ej sådant allvarligt brott. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Jämförelse av händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner

I det föregående avsnittet jämfördes andelen sexualbrottshändelser som inbegriper två eller fler gärningspersoner utifrån den utsatta personens kön och ålder samt utifrån brottsplats och allvarlighetsgrad. I det följande jämförs istället sexualbrottshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner, för att ge en bild av vad som karakteriserar och eventuellt skiljer händelser med en gärningsperson från sådana med två eller fler, med avseende på polisanmälan, könsfördelning, åldersfördelning, brottsplats samt allvarlighetsgrad.

Polisanmälan görs i ungefär lika hög grad

Eftersom antalet respondenter är så litet när det gäller sexualbrottshändelser med två eller fler gärningspersoner, kan analyser uppdelat på enskilda år inte göras för denna grupp, och inte heller med treårsmedelvärden. På grund av att frågan om sexualbrott är känslig, fångar NTU heller sannolikt inte upp alla typer av sexualbrott som anmäls till polisen, varför bilden av anmälningsbenägenheten troligen inte är komplett. Eventuella förändringar över tid i anmälningsbenägenheten totalt sett för sexualbrott bör därför också tolkas med försiktighet (se vidare Brå 2016, s. 36). Jämförelser mellan händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner görs därför i denna kortanalys för samtliga händelser sammantaget under perioden 2005–2014. Eftersom det är mycket få respondenter årligen som uppger att de utsatts för sexualbrott med två eller fler gärningspersoner och som dessutom uppger att dessa händelser polisanmäls, är det heller inte meningsfullt att beräkna det skattade antalet polisanmälda händelser över tid (vilket i kortanalysen görs för de övriga tre kategorierna av brottshändelser).

Sett över hela perioden, var andelen polisanmälda händelser 13 procent bland de händelser som inbegrep en ensam gärningsperson. Motsvarande andel bland händelser med två eller fler gärningspersoner var 18 procent. Men eftersom det är så få respondenter bland utsatta med två eller fler gärningspersoner, är denna skillnad emellertid inte statistiskt signifikant³⁶. För sexualbrott kan därmed inte konstateras några statistiskt signifikanta skillnader i andelen händelser som polisanmäls mellan händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner.

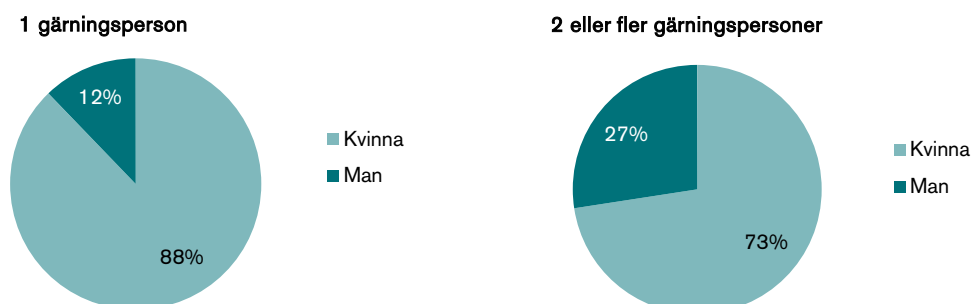
Den största andelen av de händelser som enligt de tillfrågade i NTU har polisanmälts, inbegriper en gärningsperson. Under hela perioden sammantaget har händelser med en gärningsperson utgjort 87 procent av alla polisanmälda sexualbrottshändelser.

³⁶ I den meningen att konfidensintervallen överlappar (konfidensgrad 95 %).

Händelser med flera gärningspersoner har en större andel män bland de utsatta

Andelen män bland dem som utsätts för sexualbrotts handlinger är större vid handlinger med två eller fler gärningspersoner, 27 procent, än vid handlinger med en ensam gärningsperson, då männen utgör endast 12 procent av de utsatta (se figur 34).³⁷ I en majoritet av alla sexualbrotts handlinger är det dock en kvinna som utsätts, oavsett om det är en eller flera gärningspersoner.

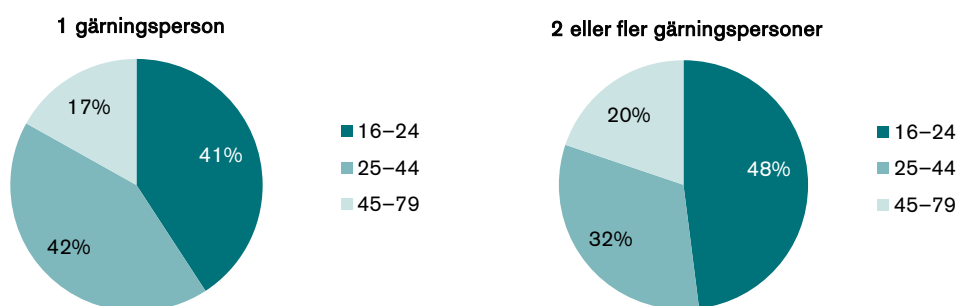
Figur 34. Könsfördelning bland utsatta för sexualbrotts handlinger med en respektive två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Ungefär samma åldersfördelning

Vid sexualbrotts handlinger med två eller fler gärningspersoner är 48 procent av de utsatta i åldern 16–24 år, och motsvarande andel vid handlinger med en gärningsperson är 41 procent. Skillnaden är emellertid inte statistiskt signifikant³⁸. Därmot finns det för utsatta i åldern 25–44 år en statistiskt signifikant skillnad mellan handlinger med en gärningsperson (42 procent) och handlinger med två eller fler gärningspersoner (32 procent) (se figur 35).

Figur 35. Åldersfördelning bland utsatta för sexualbrotts handlinger med en respektive två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Likartad fördelning vad gäller brottsplats

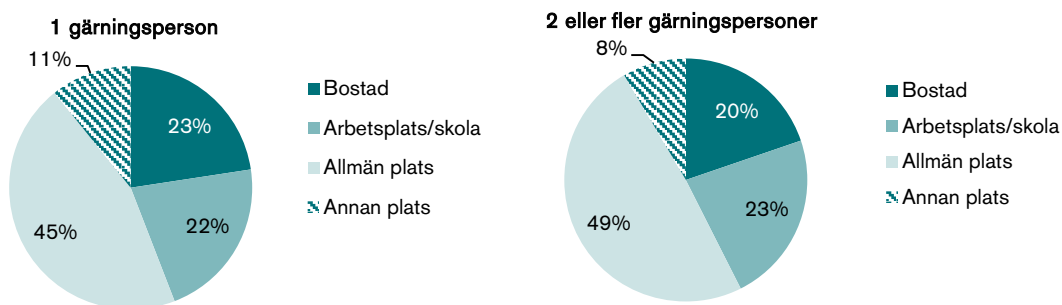
När det gäller brottsplats finns det inte några statistiskt signifikanta skillnader mellan sexualbrotts handlinger med en respektive två eller fler gärningspersoner. Fördelningen mellan olika platser ser ungefär likartad ut oavsett om det är en eller två eller fler gärningspersoner, och de mindre skillnader som kan ses (se figur 36) är inte statistiskt signifikanta³⁹.

³⁷ Skillnaden är statistiskt signifikant (konfidsensgrad 95 %).

³⁸ I den meningen att konfidsensintervallen överlappar (konfidsensgrad 95 %).

³⁹ I den meningen att konfidsensintervallen överlappar (konfidsensgrad 95 %).

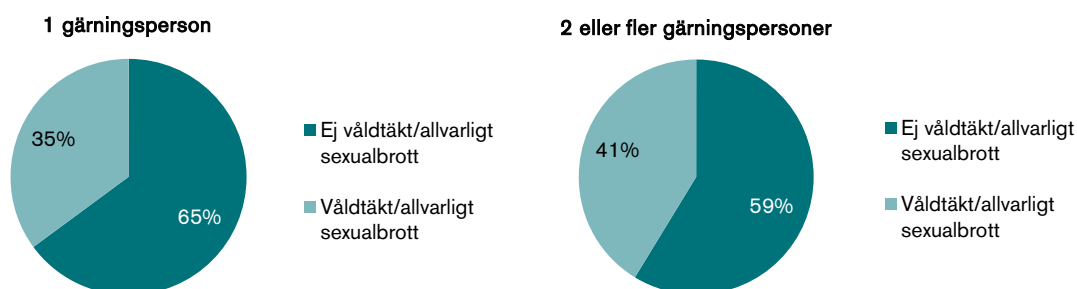
Figur 36. Fördelning av brottsplats vid sexualbrotts handlingar med en respektive två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Ungefär samma andel våldtäkter eller andra allvarliga sexualbrott

Det finns inte någon statistiskt signifikant skillnad mellan handlingar med en respektive två eller fler gärningspersoner i hur stor andel av handlingarna som kan betraktas som våldtäkt eller annat allvarligt sexualbrott. Vid handlingar med två eller fler gärningspersoner är det 41 procent som kan kategoriseras som våldtäkt eller annat allvarligt sexualbrott, medan motsvarande andel vid handlingar med en ensam gärningsperson är 35 procent (se figur 37). Eftersom antalet handlingar som beräkningen baseras på när det gäller handlingar med två eller fler gärningspersoner är så litet, är denna skillnad dock inte statistiskt säkerställd.

Figur 37. Fördelning av allvarlighetsgrad vid sexualbrotts handlingar med en respektive två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att omkring 10 procent av alla sexualbrotts handlingar inbegriper två eller fler gärningspersoner, oavsett vilken åldersgrupp de utsatta tillhör, oavsett på vilken plats brottet skett, och oavsett om handlingen kan karaktäriseras som våldtäkt eller annat allvarligt sexualbrott alternativt som en handling av mindre allvarlig typ. Andelen handlingar med två eller fler gärningspersoner är emellertid större vid sexualbrotts handlingar där män blivit utsatta än när kvinnor blivit det.

Andelen handlingar med två eller fler gärningspersoner ökade något under 00-talets slut, men har därefter minskat igen. Även det genomsnittliga antalet gärningspersoner ökade något fram till slutet av 00-talet, för att därefter minska. Antalet skattade handlingar med två eller fler gärningspersoner har sannolikt ökat under perioden, men beräkningen baseras på få respondenter. Någon motsvarande ökning av andelen handlingar med två eller fler gärningspersoner finns alltså inte, eftersom antalet skattade sexualbrotts handlingar ökat överlag under periodens slut. Den andel av sexualbrotts handlingarna med två eller fler gärningspersoner som uppges ha polisanmälts, har på grund av för få respondenter inte kunnat beräknas uppdelat på år.

Vidare har också kunnat konstateras att sexualbrotts handlingar med två eller fler gärningspersoner, jämfört med handlingar med en gärningsperson, har

- en större andel män bland de utsatta för händelsen
- en något mindre andel utsatta i åldern 25–44 år.

För de övriga aspekter som studerats här har inte några signifikanta skillnader kunnat konstateras mellan händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner. Sannolikt liknar därmed dessa händelser varandra när det gäller den andel händelser som polisanmäls, den andel som sker på olika platser och den andel som utgör allvarligare händelser.

Personrån

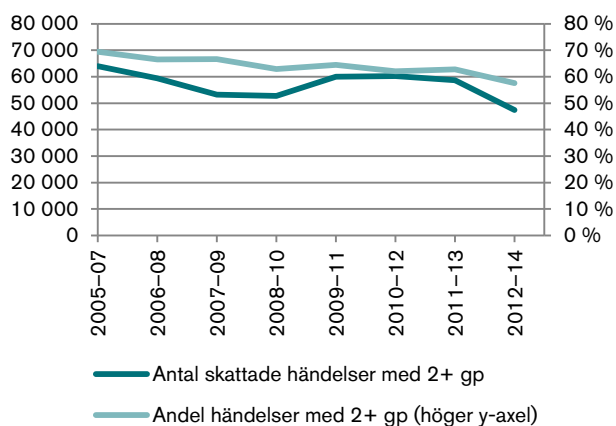
För att fånga omfattningen av utsattheten för personrån, ställs i NTU följande fråga: *Rånade eller försökte någon råna dig genom att använda hot eller våld under förra året?* År 2014 utsattes 0,7 procent av befolkningen för en sådan händelse, vilket är en andel som legat relativt stabil under de senaste tio åren, och motsvarar omkring 52 000 utsatta personer under 2014. Det totala antalet personrånshändelser beräknas samma år till omkring 81 000 händelser⁴⁰ (Brå 2016, s. 50 och 68).⁴¹

Vid personrån är det vanligare att händelsen inbegriper två eller fler gärningspersoner än att det är en ensam gärningsperson, vilket skiljer sig från de övriga brottskategorierna i analysen. Andelen personrånshändelser med två eller fler gärningspersoner har dock minskat under perioden, från omkring 70 procent av alla händelser, till knappt 60 procent (med glidande treårsmedelvärden). Antalet skattade händelser i befolkningen som inbegripit två eller fler gärningspersoner tycks också minska något, sett över hela perioden, från drygt 60 000 per år till knappt 50 000 per år (beräknat med glidande treårsmedelvärden) (se figur 38). Utvecklingen bör dock tolkas med viss försiktighet, eftersom det är relativt få respondenter som årligen uppger att de utsatts för personrån, och som ligger till grund för skattningen av antalet händelser i befolkningen.

⁴⁰ Korrigerad siffra för antalet skattade händelser. Antalet skiljer sig något från vad som beräknats i tidigare publicerade NTU-rapporter, eftersom antalet händelser där underskattats något, se Brå (kommande 2016).

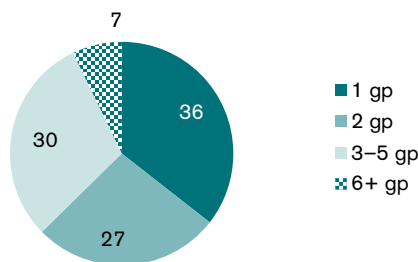
⁴¹ I Brå (2016c) finns en mycket mer djupgående beskrivning av personrån, utifrån både NTU-data och annan data, där en mängd aspekter av denna brottstyp studeras, inklusive antalet gärningspersoner vid olika typer av personrån.

Figur 38. Antal skattade personrånshändelser med två eller fler gärningspersoner, samt andel personrånshändelser med två eller fler gärningspersoner (gp) (höger y-axel). Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

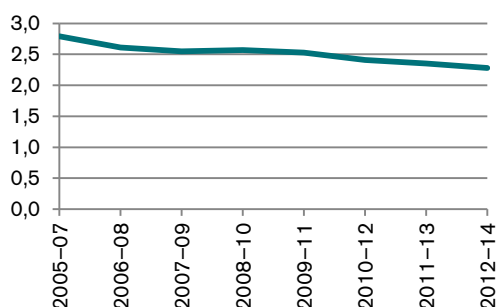
Sammantaget under hela perioden har 36 procent av alla personrånshändelser inbegripit en ensam gärningsperson, medan 27 procent har inbegripit två gärningspersoner. I 30 procent av händelserna var det tre–fem gärningspersoner och i 7 procent var det sex gärningspersoner eller fler.

Figur 39. Andel (%) av personrånshändelserna med 1, 2, 3–5 respektive 6 eller fler gärningspersoner (gp). Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Det genomsnittliga antalet gärningspersoner vid ett personrån var under perioden 2,6 personer. Detta antal har emellertid minskat under perioden, från i genomsnitt 2,8 till 2,3 gärningspersoner (glidande treårsmedelvärden) (se figur 40).

Figur 40. Genomsnittligt antal gärningspersoner vid personrånshändelser. Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

Jämförelse utifrån utsattas kön och ålder, brottsplats och allvarlighetsgrad

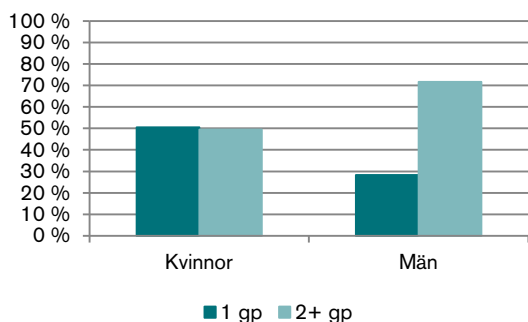
I detta avsnitt kartläggs om det är olika vanligt med två eller fler gärningspersoner vid personrånshändelser beroende på om det är kvinnor eller män som utsätts, om det är äldre eller yngre

utsatta personer, på vilken plats personrån skett, samt om brottet är av mer allvarlig eller lindrigare karaktär.

Personrån med fler gärningspersoner vanligare bland utsatta män än kvinnor

Andelen personrån med två eller fler gärningspersoner är större vid händelser där män utsätts, än där kvinnor utsätts. Bland utsatta män är det drygt 70 procent av händelserna som inbegriper två eller fler gärningspersoner, medan motsvarande andel bland utsatta kvinnor är knappt 50 procent.⁴²

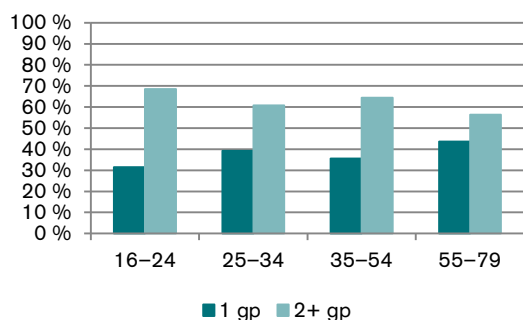
Figur 41. Andel personrånshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner (gp) bland utsatta kvinnor respektive män. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Större andel händelser med flera gärningspersoner för de yngsta utsatta jämfört med de äldsta

Andelen personrånshändelser med två eller fler gärningspersoner är störst vid händelser där de utsatta är i åldersgruppen 16–24 år (69 procent av händelserna). Som minst är motsvarande andel vid händelser där de utsatta är i åldern 55–79 år (56 procent av händelserna) (se figur 42). Skillnaden mellan dessa två grupper – de yngsta och de äldsta – är också statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %). De skillnader som i övrigt kan ses mellan olika åldersgrupper är däremot inte statistiskt säkerställda.

Figur 42. Andel personrånshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner (gp) inom olika åldersgrupper bland de utsatta. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

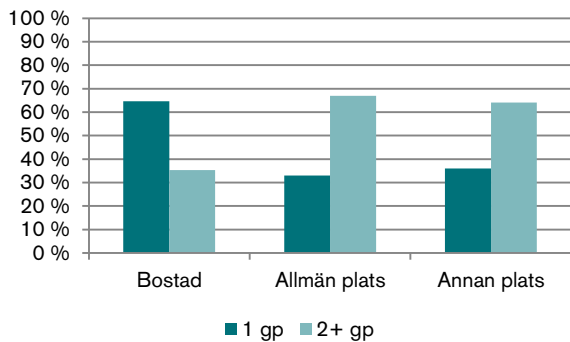
Mindre andel händelser med flera gärningspersoner vid personrån i bostad

Frågekonstruktionen i NTU vad gäller brottplats skiljer sig för personrån från de övriga brottskategorierna i kortanalysen, och innefattar endast bostad, allmän plats eller annan plats (se avsnittet Metod och material).

⁴² Skillnaden är statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

Bland personrånshändelser som sker på allmän plats eller det som i NTU definieras som annan plats (vilket för personrån exempelvis kan vara skolor och arbetsplatser), är det omkring två tredjedelar av händelserna som inbegriper två eller fler gärningspersoner.⁴³ Bland personrån som sker i bostaden, är andelen med två eller fler gärningspersoner väsentligt lägre, 35 procent. Majoriteten av de personrånshändelser som sker i bostäder utgörs istället av händelser med en ensam gärningsperson (se figur 43).⁴⁴

Figur 43. Andel av personrånshändelserna på olika platser som innefattar en respektive två eller fler gärningspersoner (gp). Åren 2005–2014. Källa: NTU.

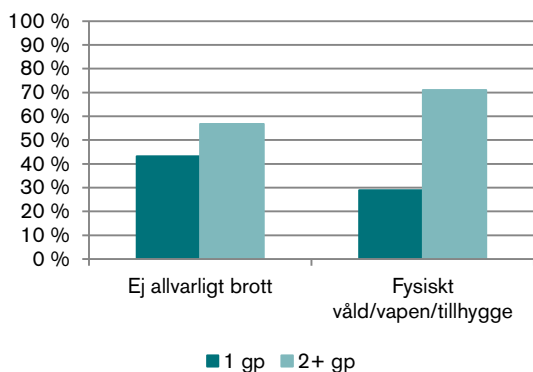

Vanligare med flera gärningspersoner vid personrån med inslag av fysiskt våld och/eller vapen

I NTU finns uppgifter om huruvida våld förekom vid rånhandelsen, närmare bestämt om den utsatta personen blivit slagen, sparkad eller utsatt för annat fysiskt våld i samband med händelsen. Det finns dessutom uppgifter om huruvida det förekommit vapen eller annat tillhygge vid händelsen. För att händelsen här ska definieras som allvarligare typ av personrån, ska det ha förekommit antingen något sådant fysiskt våld, eller vapen/annat tillhygge, eller både och.

Andelen händelser med två eller fler gärningspersoner är större vid sådana allvarliga personrån (71 procent) än vid personrån där våld eller vapen/tillhyggen inte förekommit (57 procent).⁴⁵

Figur 44. Andel av händelserna, definierade som allvarligt personrån med fysiskt våld och/eller vapen/tillhyggen respektive ej allvarligt brott, som inbegriper en respektive två eller fler gärningspersoner (gp). Åren 2005–2014. Källa: NTU.

⁴³ Andelen personrånshändelser som sker på annan plats var under perioden 3,9 procent.

⁴⁴ Skillnaden mellan å ena sidan bostad och å andra sidan allmän plats eller annan plats är statistiskt signifikant. Däremot är den inbördes skillnaden mellan allmän plats och annan plats inte statistiskt signifikant, i den meningen att konfidensintervallen överlappar (konfidensgrad 95 %).

⁴⁵ Skillnaden är statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

Jämförelse av händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner

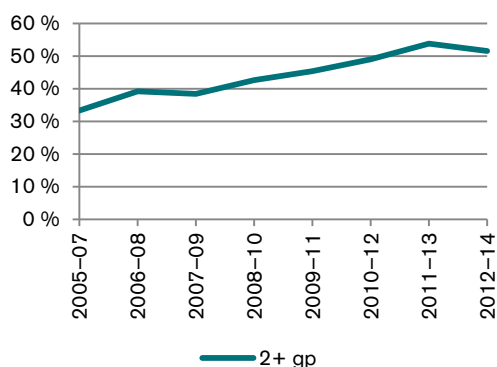
I det föregående avsnittet jämfördes andelen personrånshändelser som inbegriper två eller fler gärningspersoner utifrån den utsattas kön och ålder samt utifrån brottsplats och allvarlighetsgrad. I det följande jämförs istället personrånshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner, för att ge en bild av vad som karaktäriserar och eventuellt skiljer händelser med en gärningsperson från sådana med två eller fler med avseende på polisanmälan, könsfördelning, åldersfördelning, brottsplats samt allvarlighetsgrad.

Polisanmälan görs i ungefär samma utsträckning

Den andel personrånshändelser som enligt uppgifterna i NTU anmäls till polisen är ungefär lika stor oberoende av om händelsen inbegripit endast en gärningsperson eller flera. Av händelserna med endast en gärningsperson har 41 procent polisanmälts under hela perioden, och av händelserna med två eller fler gärningspersoner är det 43 procent som polisanmälts.⁴⁶

För händelserna med en gärningsperson är det för få respondenter för att det ska vara möjligt att redovisa utvecklingen uppdelat på treårsmedeltal, men när det gäller händelser med två eller fler gärningspersoner har den andel som polisanmälts ökat under perioden. I periodens början anmäldes enligt NTU omkring en tredjedel av dessa händelser, och i slutet av perioden omkring hälften (se figur 45).

Figur 45. Andel av alla personrånshändelser som polisanmälts, endast händelser med två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

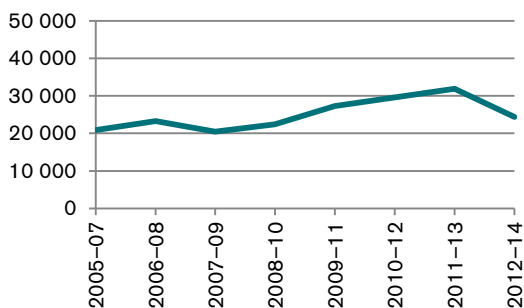

Av de händelser som anmäls till polisen, utgörs en majoritet av sådana händelser som inbegriper två eller fler gärningspersoner. Under perioden utgjorde dessa mellan 62 och 71 procent av alla personrånshändelser som enligt NTU anmäldes till polisen, och någon trend kan inte urskiljas över tid.

Antalet skattade händelser med två eller fler gärningspersoner som enligt uppgifterna i NTU blivit polisanmälda, har varierat mycket mellan åren (som lägst skattas antalet till 16 000 händelser 2009 och som högst till 41 000 händelser 2011). Eftersom det är relativt få respondenter som skattningen baseras på varje år, har glidande treårsmedelvärden för antalet skattade händelser använts för att beskriva utvecklingen. Som figur 46 visar har antalet skattade händelser med två eller fler gärningspersoner som polisanmälts ökat under perioden fram till treårsmedelvärdet för åren 2011–2013.

⁴⁶ Den lilla skillnaden är heller inte statistiskt signifikant, i den meningen att konfidensintervallen överlappar (konfidensgrad 95 %).

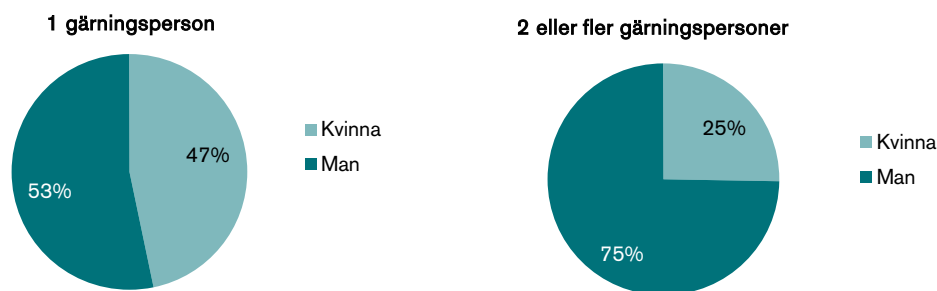
Figur 46. Antal skattade personrånshändelser med två eller fler gärningspersoner som polisanmäls. Åren 2005–2014, glidande treårsmedelvärden. Källa: NTU.

En större andel män bland de utsatta vid händelser med flera gärningspersoner

Vid en jämförelse av personrånshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner, blir det tydligt att det är en större andel män bland de utsatta vid händelser som inbegriper två eller fler gärningspersoner. I 53 procent av händelserna med endast en gärningsperson var den utsatta en man, medan motsvarande andel av händelserna med två eller fler gärningspersoner var 75 procent (se figur 47).⁴⁷

Figur 47. Könsfördelning bland utsatta för personrånshändelser med en respektive två eller flera gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

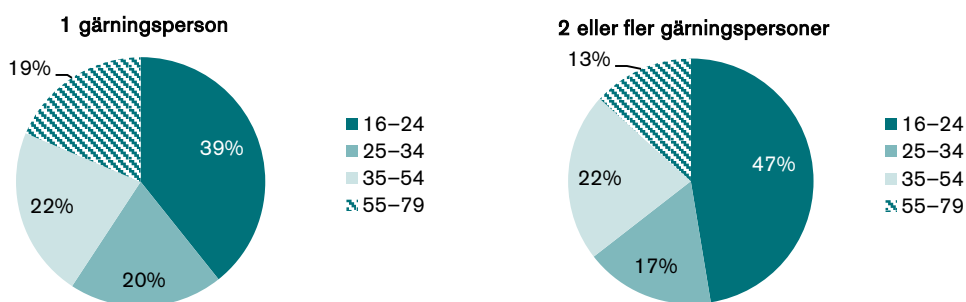

Ungefär samma åldersfördelning

Eftersom beräkningarna över personrånshändelser med en ensam gärningsperson grundar sig på förhållandevis få rapporterade händelser, blir de skillnader som kan avläsas inte statistiskt säkerställda. Det är därmed inte möjligt att säga något säkert om huruvida åldersfördelningen verkligen skiljer sig åt mellan händelser med en respektive två eller fler gärningspersoner, även om andelen i den yngsta åldersgruppen är större vid händelser med två eller fler gärningspersoner (se figur 48).

⁴⁷ Skillnaden är statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

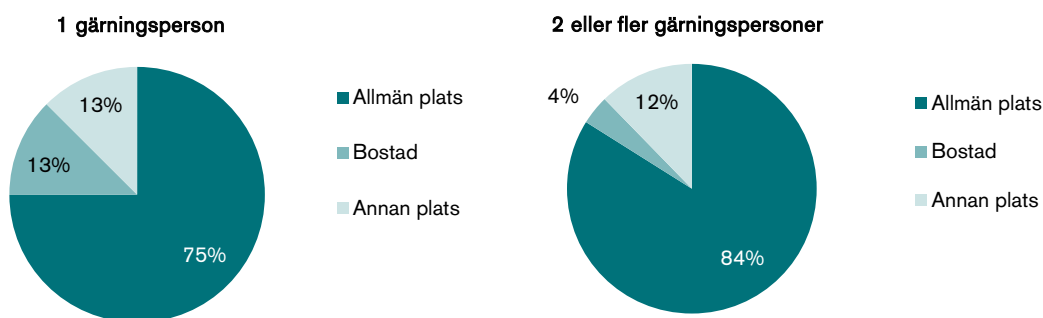
Figur 48. Åldersfördelning för utsatta för personrånshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Händelser med flera gärningspersoner sker oftare på allmän plats

Det är en större andel av händelserna med två eller fler gärningspersoner som sker på allmän plats jämfört med händelser med endast en gärningsperson (84 procent respektive 75 procent). Händelser med endast en gärningsperson sker oftare i någons bostad (13 procent) än händelser med två eller fler gärningspersoner (4 procent) (se figur 49).⁴⁸

Figur 49. Fördelning av plats för brottet vid personrånshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

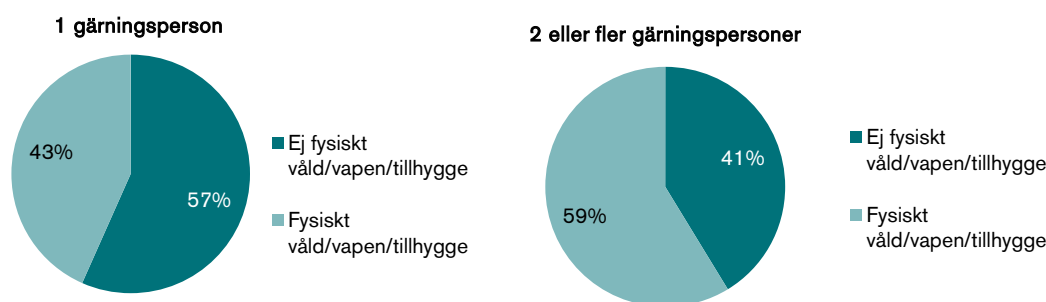
Oftare fysiskt våld och/eller tillhyggen vid händelser med flera gärningspersoner

Fysiskt våld och/eller vapen/tillhyggen förekommer oftare vid personrånshändelser med två eller fler gärningspersoner än vid händelser med endast en gärningsperson. Vid händelser med två eller fler gärningspersoner innefattar 59 procent någon form av fysiskt våld eller vapen/tillhyggen. Motsvarande andel vid händelser med en gärningsperson är 43 procent (se figur 50).⁴⁹

⁴⁸ Dessa skillnader är statistiskt signifikanta (konfidensgrad 95 %).

⁴⁹ Skillnaden är statistiskt signifikant (konfidensgrad 95 %).

Figur 50. Fördelning av allvarlighetsgrad vid personrånshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner. Åren 2005–2014. Källa: NTU.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar resultaten att omkring två tredjedelar av alla personrånshändelser inbegriper två eller fler gärningspersoner. Andelen personrånshändelser med två eller fler gärningspersoner har minskat under perioden, från omkring 70 procent till omkring 60 procent av alla händelser. Även det genomsnittliga antalet gärningspersoner har minskat under perioden. Antalet skattade händelser i befolkningen med två eller fler gärningspersoner tycks ha minskat något under perioden, medan andelen av dessa händelser som uppges vara polisanmälda har ökat.

Andelen personrånshändelser med två eller fler gärningspersoner är större då män utsätts för personrån än då kvinnor utsätts. Det är också vanligare med två eller fler gärningspersoner vid personrån som drabbar personer i åldern 16–24 år jämfört med den äldsta åldersgruppen. Övriga skillnader mellan olika åldrar är inte statistiskt säkerställda. Andelen personrån med två eller fler gärningspersoner är också större vid händelser som sker på allmän plats eller på annan plats (vilket exempelvis kan vara skolor och arbetsplatser som vid rån inte har en egen svarskategori i NTU) jämfört med i bostäder. Det är också vanligare med två eller fler gärningspersoner vid personrån som har inslag av fysiskt våld, vapen eller andra tillhyggen, än vid händelser som saknar sådana inslag.

Vidare har också kunnat konstateras att personrån med två eller fler gärningspersoner, jämfört med händelser med en gärningsperson, har

- en större andel män bland de utsatta
- i högre grad sker på allmän plats
- har en högre andel händelser där det förekommer fysiskt våld och eller vapen/tillhyggen.

Däremot har eventuella skillnader bland de utsatta gällande ålder inte kunnat säkerställas statistiskt. Händelser med endast en respektive två eller fler gärningspersoner polisanmäls också i ungefär lika hög grad.

Sammanfattande kommentarer

I denna kortanalys har fyra brottskategorier kartlagts vad gäller förekomsten och utvecklingen av en respektive två eller fler gärningspersoner vid brotts handlingen, nämligen misshandel, hot, sexualbrott och personrån. Att dessa fyra typer av brott valts ut beror på att de är brott som drabbar enskilda personer, och det är vid dessa brott som det i NTU ställs frågor kring antalet gärningspersoner vid brotts handlingen. Som nämndes i inledningen skulle brotts handlinger med flera gärningspersoner kunna innebära större konsekvenser för brottsoffret än om det är endast en gärningsperson, exempelvis när det handlar om brott som misshandel och sexualbrott. Handlinger med flera gärningspersoner kan också tänkas innebära att utredningsbördan för polisen är större än vid brott med en enskild gärningsperson, och att det förekommer flera gärningspersoner skulle också kunna innebära mer komplexa utredningar. Det är därför viktigt att studera i vilken utsträckning brotts handlinger omfattar fler än en gärningsperson och om detta förändras över tid.

Det är möjligt att de slutsatser som kunnat konstateras i denna kortanalys inte gäller för de grupper i befolkningen som NTU inte fångar in, eller täcker i liten grad. Det gäller exempelvis handlinger där de utsatta är yngre än 16 år eller äldre än 79 år, eftersom dessa inte ingår i undersökningens urval, liksom för mer marginaliserade grupper som heller inte nås av denna typ av frågeundersökningar. Detta är också grupper som kan tänkas vara mer utsatta för brott än ”normalbefolkningen”, och det är möjligt att andra förhållanden råder kring de brott som dessa grupper utsätts för.

Som kortanalysen visat skiljer det sig åt mellan de olika brottskategorierna i hur stor andel av brotts handlingerna som inbegriper två eller fler gärningspersoner. Vanligast är detta vid personrån, där omkring två tredjedelar av handlingerna inbegriper flera gärningspersoner. Denna brottskategori präglas alltså av att brottet till stor del begås i grupp (åtminstone om två). Misshandel och hot hamnar i en slags mellannivå bland de undersökta brotten, där 25–30 procent av brotts handlingerna inbegriper två eller fler gärningspersoner, medan sexualbrotten i relativt liten omfattning inbegriper fler än en gärningsperson – omkring en tiondel av handlingerna som rapporteras i NTU.

Utifrån de resultat som framkommer här finns det inget som tyder på att brottslighetens struktur skulle ha förändrats så att en allt större andel av brotts handlingerna skulle inbegripa två eller fler gärningspersoner – snarare tvärtom. Vid misshandel och hot har andelen rapporterade handlinger med två eller fler gärningspersoner legat konstant under de tio år som NTU täcker, och för de handlinger av personrån som människor rapporterar att de utsätts för, har andelen handlinger med fler än en gärningsperson istället minskat. Vid sexualbrott ser mönstret dock lite annorlunda ut, eftersom andelen handlinger med två eller fler gärningspersoner tycks ha ökat något fram till treårsmedelvärdet för åren 2008–2010 för att därefter minska igen. Ser

man till det genomsnittliga antalet gärningspersoner vid en brotts handling, har även detta minskat, såväl för misshandelsbrott som för hot och personrån. Utvecklingen för sexualbrott skiljer sig dock något – här tycks det genomsnittliga antalet gärningspersoner ha ökat något fram till treårsmedelvärdet för åren 2008–2010, för att därefter minska igen. För de brott som har varit möjliga att dela upp på treårsmedeltal (misshandel, hot och personrån) syns heller inte någon ökande andel brotts handlinger med två eller fler gärningspersoner bland de handlinger som enligt NTU uppges ha anmälts till polisen.

Det faktiska antalet ärenden med två eller fler gärningspersoner som hamnar på polisens bord, och i förlängningen vidare i rättssystemet, skulle emellertid kunna ha ökat även om brottslighetens struktur inte förändrats mot en ökad andel handlinger med fler gärningspersoner inom respektive brottskategori. Detta skulle kunna vara fallet om det skattade antalet brotts handlinger ökat överlag för de olika brotten. Om man ser till det skattade antalet brotts handlinger med två eller fler gärningspersoner, kan man dock inte se någon ökning i antalet sådana handlinger för vare sig misshandel, hot eller personrån. Antalet skattade handlinger med två eller fler gärningspersoner har för misshandel istället först minskat och sedan legat stabilt, för hot legat stabilt under hela perioden, och för personrån minskat under perioden. Vad som emellertid kunnat konstateras är att anmälningsbenägenheten ser ut att ha ökat vid misshandelshandlingar, hot och personrån, med både en respektive två eller fler gärningspersoner (i olika hög grad för olika brottskategorier). Det skattade antalet handlinger med två eller fler gärningspersoner som polisanmälts, enligt uppgifterna i NTU, har också ökat något för hot och personrån. Motsvarande ökning i antalet polisanmälda handlinger har dock inte kunnat ses för misshandelshandlingar. Att anmälningsbenägenheten tycks ha ökat skulle kunna innebära att det faktiska antalet brotts ärenden med två eller fler gärningspersoner som hamnar på polisens bord har ökat under perioden, trots att brottslighetens struktur i det avseendet inte tycks ha förändrats mot en ökad andel handlinger med flera gärningspersoner, och trots att antalet handlinger med fler gärningspersoner inte ökat. Det skulle också kunna vara så att olika selektionsmekanismer i rättsväsendet vad gäller anmälan och utredning har gjort att de ärenden som hamnar på polisens bord har en annan karaktär än vad som speglas i den faktiska utsattheten i befolkningen (och som NTU försöker mäta).

Sexualbrotten skiljer sig från de andra brott som tas upp i kortanalysen, eftersom det skattade antalet brotts handlinger med två eller fler gärningspersoner ser ut att ha ökat under perioden. Denna ökning måste dock tolkas med försiktighet, eftersom det är så få respondenter som skattningen beräknas utifrån. Eftersom antalet respondenter är så litet, är det inte möjligt att säga något om hur anmälningsbenägenheten utvecklats för handlinger med två eller fler gärningspersoner över tid, och inte heller hur det skattade antalet polisanmälda handlinger med två eller fler gärningspersoner utvecklats för sexualbrott. Det är därmed svårt att säga något mer precist i relation till frågan om det kan ha blivit fler ärenden med sexualbrott med två eller fler gärningspersoner som hanteras i rättsväsendet.

Det som vidare kunnat konstateras i kortanalysen är att misshandel, hot och personrån liknar varandra såtillvida att det oftare förekommer två eller fler gärningspersoner vid allvarigare typer av brotts handlinger än vid mindre allvarliga handlinger. Misshandel, hot och personrån inbegriper också oftare två eller fler gärningspersoner på allmän plats än i bostäder, arbetsplatser eller skolor.⁵⁰ Yngre personer utsätts också i högre grad än äldre befolkningsgrupper för brotts handlinger med fler än en gärningsperson när det gäller misshandel, hot och personrån. Sexualbrotten skiljer sig från de övriga brottskategorierna i dessa avseenden, eftersom det vid dessa brotts handlinger är ungefär lika vanligt med två eller fler gärningspersoner, oavsett allvarlighetsgrad, plats eller ålder på den utsatta personen.

⁵⁰ För personrån ingår dock arbetsplatser och skolor i kategorin annan plats, och för den brottskategorin är andelen handlinger med två eller fler gärningspersoner ungefär lika hög vid brott på sådan annan plats som på allmän plats.

I kortanalysen görs också en jämförelse mellan brottshändelser med endast en gärningsperson och händelser med två eller fler gärningspersoner. Vid händelser med fler än en gärningsperson är det en större andel män bland de utsatta, för samtliga fyra brottskategorier. Misshandel, hot och personrån uppvisar också ett gemensamt mönster i att händelser med två eller fler gärningspersoner i högre grad sker på allmän plats och i högre grad innefattar det som här definieras som allvarligare typer av händelser (som antingen medfört läkarvård, inneburit fysiskt våld, tvång och hot, eller innefattat vapen eller andra tillhyggen), än händelser med endast en gärningsperson. Åtminstone vad gäller misshandel kan detta relateras till att utsattheten för våld skiljer sig mellan olika grupper. Våldshändelser med flera gärningspersoner kan sannolikt kopplas till unga mäns utsatthet i offentlig miljö i samband med nöjesliv, medan en annan typ av våld i större utsträckning drabbar kvinnor, såsom våld i hemmet med en ensam gärningsperson. Vid misshandel och hot är andelen unga utsatta också större vid de händelser som inbegriper två eller fler gärningspersoner än vid händelser med endast en gärningsperson. Vid misshandel och hot polisanmäls också händelser i högre grad om de inbegriper två eller fler gärningspersoner än om det är en ensam gärningsperson. Det förhållandet tycks dock inte gälla för sexualbrott och personrån, där inga skillnader i graden av polisanmälan kunnat konstateras i förhållande till om det är en ensam gärningsperson alternativt två eller flera. Vid personrån har det heller inte kunnat konstateras några skillnader i andelen utsatta i olika åldersgrupper med avseende på om händelsen inbegripit en respektive två eller fler gärningspersoner. För sexualbrott har inte heller några skillnader kunnat konstateras vad gäller brottsplats eller allvarlighetsgrad beroende på om det är en respektive två eller fler gärningspersoner. Dessa slutsatser sammanfattas i tabell 1 nedan.

Tabell 1. Sammanfattande slutsatser av jämförelsen mellan brottshändelser med en respektive två eller fler gärningspersoner.

Brottshändelser med två eller fler gärningspersoner:	Misshandel	Hot	Sexualbrott	Personrån
polisanmäls i högre grad	Ja	Ja	Inga konstaterade skillnader	Inga konstaterade skillnader
har större andel män bland utsatta	Ja	Ja	Ja	Ja
har större andel unga bland utsatta	Ja	Ja	Inga konstaterade skillnader	Inga konstaterade skillnader
sker i högre utsträckning på allmän plats	Ja	Ja	Inga konstaterade skillnader	Ja
har större andel allvarliga brott	Ja	Ja	Inga konstaterade skillnader	Ja

Referenser

Brå (2016). *Nationella trygghetsundersökningen 2015: Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (2016b). *Nationella trygghetsundersökningen 2015 – Teknisk rapport*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (2016c). *Personrån: En studie om vilka som utsätts, om brotten samt om riskfaktorer för rån bland unga*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (kommande). *Utsatthet för brott 2015: Resultat från Nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2016*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.